

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering:

Master i samfunnssikkerhet

Vårsemesteret, 2022

Åpen

Forfatter: Martine Gudmestad

(signatur forfatter)

Fagansvarlig: Odd Einar Falnes Olsen

Veileder(e): Odd Einar Falnes Olsen

Tittel på masteroppgaven: Uten sidestykke. Sjømannskirkens beredskapsrolle for nordmenn i et internasjonalt klima

Engelsk tittel: Unparalleled. The Norwegian Seamen`s Church role in Emergency Preparedness for Norwegians in an International Environment.

Studiepoeng: 30

Emneord:

Beredskap, beredskapsaktør, krise, krisehåndtering, Sjømannskirken, frivillig organisasjon, ansvar og samvirke

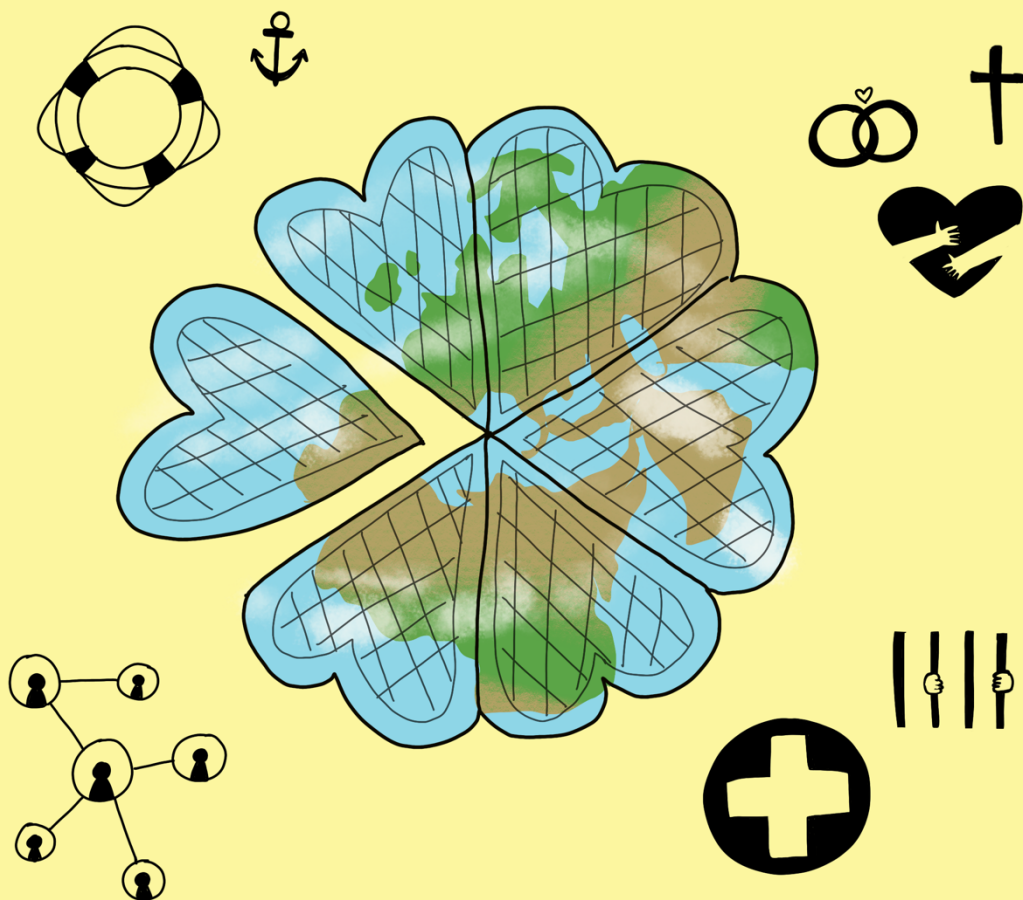
Sidetall: 71

+ vedlegg/annet: 9

Stavanger, 13. juni 2022
dato/år

UTEN SIDESTYKKE

Sjømannskirkens beredskapsrolle for nordmenn i et internasjonalt klima

**Masteroppgave i Samfunnssikkerhet
Universitetet i Stavanger
Vår 2022
Martine Gudmestad**

Sammendrag

Ingen sektorer i det norske samfunnet klarer å håndtere store ulykker og hendelser alene. Derfor er samfunnssikkerhet bygget på et omfattende samvirke og samarbeid, både i førkrisefasen, under og etter selve krisen. Dugnadsånd og frivillighet har en stor og ofte en avgjørende rolle i beredskapsarbeidet, redningstjenesten og krisehåndtering i Norge. Men hva skjer om vi er i utlandet, og i tillegg tar vekk det trygge norske nettverket vi til daglig har rundt oss? Sjømannskirken er et av få hjelpeorgan nordmenn har i utlandet. I utgangspunkt ble Sjømannskirken etablert for alle sjømennene som dro ut fra Norge, og av ulike årsaker fikk problemer og hadde behov for hjelp. Vi er nå i år 2022, og i dag er det ikke like mange nordmenn som reiser i årevis på havet uten å være hjemom. Nå er det andre reisevaner både blant private og de som reiser i tjeneste. Men ettersom verden stadig er i forandring, ser vi at utfartslysten og nordmenns reisevaner hele tiden endrer seg. I takt med endringene som skjer rundt oss, har også Sjømannskirken måtte tilpasse seg. Derfor jobber Sjømannskirken i dag mest opp mot andre grupper nordmenn. Et av målene med dette prosjektet er å undersøke Sjømannskirken som beredskapsorganisasjon. For å kunne gjøre det har følgende problemstilling blitt formulert:

«Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?»

Ofte assosierer man Sjømannskirken med vafler, gjestfrihet og bryllup, men den er så mye mer enn det. Denne problemstillingen ble tatt tak i med et hovedfokus rettet mot beredskapsarbeidet Sjømannskirken gjør for nordmenn i utlandet. Det vil også undersøkes hvilket ansvar Sjømannskirken har for nordmenn som har krysset den norske grensen.

For å besvare problemstillingen har det blitt brukt en kvalitativ metode. Jeg har innhentet datamateriale ved å benytte meg av dokumentanalyse, 11 semi-strukturerte intervjuer og feltstudie.

Funnene i oppgaven er at Sjømannskirken er til stede for alle nordmenn. En av de store styrkene og egenarten til Sjømannskirken er at den har en tilstedeværelse verden rundt, og kirken er flink til å flytte sine ressurser der behovet er størst. De ansatte står klare i sine kirker,

men sjømannskirken har også flere omreisende medarbeidere. Jo lengre bort man kommer fra Norge, desto mindre nettverk og hjelpeinstanser kan den enkelte stole på. Her spiller Sjømannskirken en viktig rolle for nordmenn borte fra Norge, og behovet for deres tjenester og nærvær slår klart inn. Deres tilstedeværelse, kunnskap og nettverk har ofte en avgjørende rolle når det «*røyner*» på hos nordmenn ute. Sjømannskirken hjelper når nordmenn er i nød langt hjemmefra, og er avskåret fra norske hjelpeinstanser og deres vanlige nettverk. Dette gjøres i samarbeid med norske utenriksstasjoner, men kirken har anledning til å vise mer personlig omsorg for dem som sliter. De ansatte i Sjømannskirken ønsker å vise nestekjærlighet, omsorg og tilstedeværelse.

Forord

I tre år har jeg kombinert studie, arbeid og familieliv. En kombinasjon som har vært travel, men også veldig givende. Jeg kan med denne oppgaven markere at slutten på min mastergrad i samfunnsikkerhet endelig er her. Samfunnsikkerhetsstudiet har gitt meg mye, og det har vært utrolig lærerikt. Nå skal jeg ta med meg all kunnskapen inn i møte med arbeidslivet, det blir kjekt! Nå er tiden inne for fine og flotte ord.

Jeg vil først og fremst takke Sjømannskirken, og alle informantene mine. For en organisasjon! Det er vanskelig å finne ord som kan beskrive den fantastiske jobben dere gjør. Håper denne masteroppgaven har vært med å belyse deres dyktighet. Vi nordmenn er heldige som har dere!

Professor og veileder Odd Einar Falnes Olsen, du fortjener også et stort takk! Ditt gode humør, engasjement og positivitet har vært verdifull i en intensiv periode som denne. Ikke bare det, men dine faglige og pedagogiske evner har vært helt gull. Universitetet i Stavanger og jeg er heldige som har dyktige folk som deg i ryggen.

Og en stor takk til svigerfar, Ove Tobias Gudmestad, som kom opp med et fantastisk forslag til tema sammen med ambulerende sjømannsprest dr. Øyvind Aadland. Din hjelp under hele studiet har vært fantastisk.

Hanne Sigbjørnsen, fremsiden du tegna for meg ga oppgaven det lille ekstra. Tusen takk.

Til slutt, men ikke minst min fantastiske familie. Bjørn Terje; jeg vet du både er stolt og glad nå, du fortjener takk. Takk for at jeg fikk fulgt min drøm, og for at du tok ekstravakter slik jeg kunne studere. Samvirke på hjemmefronten har vært svært viktig, uten det hadde dette ikke gått. Nå skal vi nyte sommeren, og kose oss sammen med jentene Ada, Tilje og Olea!

Martine Gudmestad

13. juni 2022, Bryne

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	3
1.3 FAGLIG RELEVANS	4
1.4 TIDLIGERE FORSKNING	5
1.5 OPPGAVENS STRUKTUR	6
2.0 KONTEKST	7
2.1 UTENRIKSTJENESTEN – ET HISTORISK TILBAKEBLIKK	7
3.0 BEGREPER OG PERSPEKTIVER	9
3.1 KRISE OG KRISETYOLOGI	9
3.2 PRINSIPPER FOR NORSK KRISEHÅNTERING OG BEREDSKAP	11
<i>Nærhet</i>	12
<i>Samvirke</i>	13
3.3 BEREDSKAP	14
<i>Et proaktivt og godt beredskapsarbeid</i>	17
3.3 KRISEPSYKOLOGI OG PSYKOSOSIALE TILTAK VED KRISE, ULYKKER OG KATASTROFER	19
3.5 OPPSUMMERING AV TEORI	21
4.0 METODE	22
4.1 METODISK TILNÆRMING	22
<i>Kvalitativ metode</i>	22
<i>Forskningsdesign og fremgangsmåte</i>	23
4.2 DATAINNSAMLING OG DATAGENERERING	24
<i>Dokumentanalyse</i>	25
<i>Semi-strukturert intervju</i>	25
<i>Deltakende observasjon</i>	28
4.3 KVALITETSSIKRING	29
<i>Validitet, reliabilitet og overførbarhet</i>	29
4.4 FORSKNINGSETIKK	31
5.0 EMPIRI	32
5.1 SJØMANNSKIRKA	32
5.2 HVILKE KOMPETANSER INNEHAR SJØMANNSKIRKEN FOR Å DRIVE BEREDSKAP?	34
<i>Beredskapsaktører</i>	34
<i>Nasjonal versus internasjonal</i>	37
<i>Beredskapsaktørens kompetanse</i>	37
<i>Sjømannskirkens kompetanse</i>	38
5.3 HVORDAN ARBEIDER SJØMANNSKIRKEN I ULIKE OPERASJONER?	39
<i>Profesjonalisering av beredskap</i>	40
<i>Myndighet</i>	41
<i>Sjømannskirkens arbeid opp mot beredskap</i>	41
<i>Oppsøkende</i>	42
<i>Typiske beredskapshendelser</i>	43
<i>Familieveiviseren</i>	46
5.4 HVEM HAR ANSVAR FOR NORDMENN I UTLANDET?	47
<i>Nordmenn i utlandet</i>	47
<i>Utenrikstjenestens rolle</i>	48
<i>Utenrikstjenesten og Sjømannskirken</i>	50
<i>Ansvar</i>	50
<i>Samvirke</i>	52
5.5 INFORMANTENES EGNE VURDERINGER AV BEREDSKAPSORDNINGEN	53
6.0 DRØFTING	55

6.1 Hvilke kompetanser innehar Sjømannskirken for å drive beredskap?	55
6.2 Hvordan arbeider Sjømannskirken i ulike operasjoner?	59
6.3 Hvilke ansvar har Sjømannskirken for nordmenn i utlandet?	62
7.0 KONKLUSJON	64
7.1 Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?	64
7.2 Videre forskning	65
BIBLIOGRAFI	67
VEDLEGG	72
<i>Vedlegg 1: Informasjonsskriv</i>	<i>72</i>
<i>Vedlegg 2: Intervjueguide Sjømannskirkens ansatte</i>	<i>75</i>
<i>Vedlegg 3: Intervjueguide UD</i>	<i>76</i>
<i>Vedlegg 4: Opphold i Dubai</i>	<i>77</i>
<i>Vedlegg 5 Dokumenter</i>	<i>79</i>

Tabeller:

Tabell 1: Forskningsstrategien

Tabell 2: Informantoversikt

Figurer:

Figur 1: Det utvidede krisebegrepet

Figur 2: Krisers utvikling og avslutningshastighet

Figur 3: Beredskapshjulet

Figur 4: Det utvidede krisebegrepet med beredskapsfasene

Figur 5: Sjømannskirken i utlandet

Figur 6: Organisasjonskart av utenriktjenesten

Figur 7: Bistand utenriksstasjon

1.0 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Vafler, bryllup, gjestfrihet, «drøs», omsorg og nestekjærlighet er begreper jeg, og helt sikkert flere, assosierer Sjømannskirken med. Men nå skal vi gå dypere, fordi Sjømannskirken er så mye mer en det!

Vi må tilbake 158 år for å finne starten på Sjømannskirken, altså i år 1864. På denne tiden var Norge en stor sjøfartsnasjon, noe som førte til at mange nordmenn dro ut på havet – ofte var det ferske konfirmanter som startet karrieren sin på sjøen. I utgangspunkt ble Sjømannskirken etablert for alle sjømennene som dro ut fra Norge, og av ulike årsaker fikk problemer og hadde behov for hjelp. I England, nærmere bestemt i Leeds, var den første plassen Sjømannskirken etablerte seg. Men engasjementet spredte seg raskt med utvidelsen av handelsflåten. I dag har Sjømannskirken 28 kirkebygg rundt om i verden. I tillegg har de en offshore prestegruppe, studentprester, nettkirke og ambulerende prester som arbeider der Sjømannskirken ikke har stasjoner (Sjømannskirken, 2022a).

Vi er nå i år 2022, og i dag er det ikke like mange nordmenn som reiser i årevis på havet uten å være hjemom. Og ettersom verden stadig er i forandring, ser vi at utfartslysten og nordmenns reisevaner hele tiden endrer seg. Nordmenn som «reiser ut» er ikke en ensartet gruppe, slik det var før. For å være i takt med endringene som skjer rundt oss, har også Sjømannskirken måtte tilpasse seg endringene. Derfor jobber Sjømannskirken i dag mest opp mot andre grupper enn sjøfolk, eksempelvis; forretningsfolk med familie, studenter, de som arbeider som au pair, diplomater, idrettsutøvere, pensjonister, militært personell, turister og offshore ansatte. Felles for de alle er at de lar Sjømannskirken spille en rolle i deres liv - gjennom gleder, men kanskje aller mest de gangene «det røyner på» og en møter motgang og kriser (Kristoffersen, 2000).

I lang tid har Sjømannskirkens hatt tradisjon for sjelesorg og krisehåndtering. Ser vi i et historisk perspektiv, kan vi trekke disse erfaringene helt tilbake til etableringen, da sjømannsprestene på eget initiativ gikk langt utover sine arbeidsinstrukser for å hjelpe de som trengte det. Og slik ble grunnlaget lagt for praksisen med å oppsøke og ta vare på nordmenn

i utlandet. Sjømannsprestene og de andre arbeiderne har alle fått høstet erfaringer innenfor beredskap og krisehåndtering gjennom det hverdagslige arbeidet i kirkene, men også gjennom ekstreme situasjoner som ved første og andre verdenskrig og ved store kriser ellers. Fra begynnelsen av 1980-årene til i dag har Sjømannskirken gjennomgått en betydelig profesjonalisering og satt i system og utviklet seg til en omfattende beredskapsaktør (Sjømannskirken, 2022b). Dette kom spesielt frem etter tsunamien som slo inn over feriesteder i Sør Øst Asia i 2004 hvor 84 personer fra Norge ble identifiserte som omkomne, og da Sjømannskirken var til stede for de etterlatte i perioden etter tsunamien (Hasle, 2006).

Lenge var Sjømannskirken et av få hjelpeorgan for nordmenn som hadde behov for bistand og oppfølging i utlandet. Etter flere kriser og katastrofer i inn- og utlandet fikk Sjømannskirken på 2000-tallet utarbeidet formelle avtaler med blant annet Utenriksdepartementet og Europeisk Reiseforsikring. Denne formaliseringen ga en klar rollefordeling mellom aktørene og definerte samarbeidsformer. Avtalene resulterte i et tettere samarbeid, der aktørene utnytter hverandres kompetanse og nettverk på best mulig måte (Sjømannskirken, 2022b).

Ingen land, samfunn eller enkeltindivid er immune mot kriser og ulykker. Men alle kan iverksette tiltak som reduserer sannsynligheten for at en uønsket hendelse skal ramme oss og for at konsekvensene ved en uønsket hendelse skal bli så små som mulig. Noen hendelser klarer vi å løse uten hjelp, men andre er derimot så kompliserte og store at vi ikke klarer å løse dem alene. Eksempelvis terrorangrep, naturkatastrofer og sosiale kriser. Derfor er samfunnssikkerhet bygget på et omfattende samvirke og samarbeid, både i førkrisefasen, under selve krisen og etter krisen hvor man skal komme seg videre i livet. Dugnadsånd og frivillighet har en stor og ofte en avgjørende rolle i beredskapsarbeidet, redningstjenesten og krisehåndtering i Norge. Sjømannskirkens nettverk og ekspertise har gjennom 2000-årene hatt en økt forespørsel om bistand og oppfølging ved kriser og ulykker. I 2018 bisto Sjømannskirken 1256 nordmenn i nød (Mørland, 2019), og i 2019 var organisasjonen til støtte ved 364 beredskapshendelser og 1188 sosialsaker i utlandet. Utenom samarbeidet med Europeiske Reiseforsikring og Utenriksdepartementet har Sjømannskirken per 2022 over 220 beredskapsavtaler med ulike bedrifter, rederier, universiteter og høyskoler samt organisasjoner (Sjømannskirken, 2022b). I henhold til Strategiplan godkjent i Hovedstyret i

2021 (Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet, 2021) ønskes dette antallet øket til 2040 innen år 2025.

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven vil gi en solid forståelse av Sjømannskirkens utvikling som beredskapsaktør, samt en diskusjon av hvilken beskyttelse nordmenn har i utlandet. Hensikten med denne studien er å se nærmere på hvilken rolle sjømannskirken har som beredskapsaktør i et internasjonalt klima. *Problemstillingen* som omfatter hele oppgaven, er følgende:

Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?

I undersøkelsen av dette spørsmålet har jeg formulert tre *forskningsspørsmål* som på hver sin måte bidrar til å belyse problemstillingen. Studiets første forskningsspørsmål skal hjelpe oss med å undersøke hvilke kompetanser Sjømannskirken innehar, og hvordan de oppnår og beholder denne kompetansen. Dette har ledet til formuleringen av det første forskningsspørsmålet:

F-1: Hvilke kompetanser innehar Sjømannskirken for å drive beredskap?

For å kunne forstå hvordan Sjømannskirken har utviklet seg som en beredskapsaktør, må det undersøkes hvordan organisasjonen arbeider. Forskningsspørsmål nummer to lyder slik:

F-2: Hvordan arbeider Sjømannskirken i ulike operasjoner?

Til slutt, i det siste forskningsspørsmålet forsøker jeg å finne ut hvem som har ansvar og hvilke ansvar har Sjømannskirken når nordmenn kommer i «trøbbel» i utlandet. Dette har ledet til studiets siste forskningsspørsmål:

F-3: Hvilket ansvar har Sjømannskirken for nordmenn i utlandet?

Avgrensning

I løpet av dette halve året har jeg fått et godt innblikk i Sjømannskirkens arbeid. Siden arbeidet deres omfavner et stort spekter, er jeg nødt til å sette noen avgrensninger. Derfor vil oppgavens hovedfokus være rettet mot beredskapsarbeidet Sjømannskirken gjør for nordmenn i utlandet. Beredskapsarbeidet Sjømannskirkens gjør, omhandler også norsk kontinentalsokkel, men dette vil ikke bli lagt vekt på i denne oppgaven.

Arbeidet Sjømannskirken gjør for at nordmenn i utlandet skal trivs, altså det sosiale aspektet vil i ulik grad bli nevnt. Sjømannskirken har et bredt kulturtilbud, eksempelvis konserter, foredrag, kunstutstilling og andre ukentlige aktiviteter på de ulike stasjonene. Dette vil ikke bli vektlagt i oppgaven. Det som vil få mer fokus, er det sosiale arbeidet etter en uønsket hendelse. Da dette er en viktig del for at de som er utsatt for hendelsen skal restitueres. Sjømannskirken er en frivillig, men religiøs organisasjon. Tross dette vil diskusjonen i oppgaven omhandle beredskap, og tema relatert til kristen tilhørighet vil ikke bli tatt opp (Opdahl, 2015), selv om jeg vet at dette også er et viktig arbeidsfelt for Sjømannskirken og at religionen kan være viktig støtte for mange i kriser.

1.3 Faglig relevans

Nordmenns liv og helse er et dagsaktuelt tema, og kriser og katastrofer skjer ofte internasjonalt. Leser vi oss opp i Nasjonal Helseberedskapsplan, finner vi formålet med planen som er å verne om liv og helse, samt bidra til at befolkningen kan tilbys nødvendig helsehjelp og tjenester ved kriser og katastrofer i inn og utland (Helse- og omsorgsdepartementet, 2018). Dette er noe Sjømannskirken har bidratt med fra første stund, men siden 1980-tallet har de profesjonalisert og videreutviklet organisasjonen til den beredskapsordningen den har i dag. På tross av dette, har de fått relativt liten anerkjennelse innen fagfeltet krise og beredskap. Ved å studere fagområdet beredskap vil vi få kunnskap om styrker og utfordringer knyttet til dagens system. Denne kunnskapen kan igjen benyttes til å forbedre samvirke og tilrettelegge for en bedre løsning i fremtiden. I oppgaven ønsker jeg å belyse viktigheten av god beredskap, Sjømannskirkens arbeid som beredskapsaktør, samt, og ikke minst, hvordan et godt samvirke mellom Sjømannskirken og andre aktører kan opprettholdes og videreutvikles.

1.4 Tidligere forskning

Når det gjelder tidligere forskning knyttet til Sjømannskirken og beredskap er det gjort relativt lite. Forskning tilknyttet frivillige organisasjoners beredskap generelt er det relativt lite forskning på, selv om vi kan se at emnet har fått mer fokus de siste årene. Temaene beredskap og frivillighet har det hver for seg derimot blitt forsket mye på.

I forbindelse med ulike jubileumsmarkeringer er det utgitt flere bøker fra Sjømannskirken sitt arbeid. Boken «Med norsk Sjømannsmisjon i hundre år 1864-1964» er skrevet av forfatter Gunnar Christie Wasberg, og boka gir oss et innblikk i deres arbeid fra oppstart og hundre år frem i tid (Wasberg, 1964). Det er også skrevet en doktoravhandling om nordmenns opplevelse, forståelse og bruk av Sjømannskirken. Tittelen på avhandlingen er «Kirke hele uken» og er skrevet av Line Kristofferesen og ble utgitt i år 2000 (Kristoffersen, 2000). Syv år seinere ønsket masterstudent Reidun Laastad Dyvik å gjøre en studie om hvordan nordmenn i utlandet erfarte å møte Sjømannskirken i en vanskelig situasjon. Oppgaven fikk tittelen «Sjømannskirka i møte med mennesker i utsatte og vanskelige livssituasjoner». Konklusjonen fra funnene hennes var at Sjømannskirka er mer enn bare en kirke for mennesker som oppholder seg i utlandet. For mennesker som står i en form for krise, oppleves Sjømannskirken som en «nødhavn» og sosialkontor. Viktigheten med å bli møtt på alle plan kommer frem i analysen, og at møte med mennesker i vanskelige situasjoner handler om mer enn bare ord. At Sjømannskirken hele tiden er i «bevegelse», ved at de drar ut på blant annet skips-, sykehus- og studentbesøk har en veldig positiv effekt i møte med Sjømannskirken (Dyvik, 2007).

En annen oppgave som ligger nær, er skrevet av mastergradsstudenten Håvard T. Osland. I 2015 studerte han hvordan Sjømannskirkens arbeid med krisehåndtering ses i lys av organisasjonens diakonale selvforståelse. Oppgaven konkluderte med at Sjømannskirken har en selvforståelse som uttrykkes i organisasjonens verdier. Disse verdiene brukes opp mot krisehåndteringen, og da hovedsakelig i planleggingsfasen. Under en hendelse forventes det at verdiene «sitter i ryggmargen» (Osland, 2015). De nyeste studiene som er å finne i forbindelse med Sjømannskirken sitt arbeid, er «Oljeprester i hverdag og krise». Denne studien ble utført av Leif Oma og levert inn våren 2021. Problemstillingen for oppgaven var «Hvordan utøver offshoreprester sin beredskaps- og krisehåndteringsrolle i norsk

petroleumssektor?» I oppgaven ble det funnet at hverdagsnærvær er et nødvendig verktøy for offshoreprestene for å kunne utøve krisehåndtering etter uønskede hendelser i petroleumssektoren. Den oppsøkende samtalen viser seg å være et proaktivt beredskapsgrep. Tilstedeværelsen og relasjonsbyggingen over tid har resultert i en virkningsfull inngang til omsorg og ivaretagelse av mennesker i kriser (Oma, 2021).

I 2007 skrev Lubna J. Fjell en studie om Utenriksdepartementets håndtering av Tsunami-katastrofen i Sør Øst Asia i 2004. Hovedfokuset i oppgaven ligger på krisehåndteringen og etableringen av en krisestab organisasjon i Utenriksdepartementet. Funnene Fjell satt igjen med var at Utenriksdepartementet gjennomgikk en stor endring etter tsunamien. God og effektiv krisehåndtering er avhengig av hvordan de første timene etter krisen blir håndtert. Erkjennelsesfasen gikk for sakte, og det viste seg også at det var en kamp i forhold til meningsdannelse (Fjell, 2007). «Utenriksdepartementet og frivillige organisasjoners nødhjelpssamarbeid» er også en relevant og interessant studie skrevet som masteroppgave ved UiO. Studien tar for seg samarbeidet og maktforholdet mellom Utenriksdepartementet og to frivillige norske organisasjoner i deres arbeid med humanitær bistand som i denne oppgaven også kan ses på som katastrofehjelp. Forfatteren Torkil W. Altern konkluderte blant annet med at UD er en stor maktfaktor innen norsk humanitærhjelp (Altern, 2008).

1.5 Oppgavens struktur

I denne oppgaven vil flere sentrale temaer gjennomgås, og den inneholder totalt 7 kapitler. I kapittel 1 introduseres temaet, problemstilling og forskningsspørsmål, avgrensning og tidligere forskning. Kapittel 2 omhandler oppgavens kontekst, her finner vi oppgavens kjerne til det videre arbeidet. Kapittel 3 redegjør for begreper og perspektiver som skal bli brukt i oppgavens drøfting. I kapittel 4 utdypes metoden, samt valg som har blitt gjort gjennom hele forskningsprosessen. Kapittel 5 tar for seg funn og empiri, som vil bli diskutert i lys av teori i kapittel 6. Avslutningsvis har vi kapittel 7 som vil oppsummere hovedfunn og svare på oppgavens problemstilling. Forslag til videre forskning vil også bli gitt her.

2.0 KONTEKST

Nordmenn sine reisevaner har endret seg. Vi har flere norske borgere som bor i utlandet, hele 80 000 er registrert som fast bosatt utenfor Norge. Mange av disse representerer norske selskap i utlandet eller norske myndigheter. Årlig har nordmenn mer enn syv millioner overnattingsreiser til andre land. Økt handel og internasjonalt samarbeid, bedre økonomi og billigere flybilletter har bidratt til flere og lengre utenlandsopphold. Til alt hell så forløper de fleste utenlandsopphold og utenlandsreiser uten problemer, men en liten andel reisende får allikevel behov for bistand (Meld. St. 12 (2010-2011)). Hvem kan nordmenn forvente å få hjelp og støtte fra når krisen rammer de utenlands? Venner, familie, arbeidsgiver, forsikringsselskap, eller norske myndigheter?

2.1 Utenriktjenesten – et historisk tilbakeblikk

Omsorg for nordmenn i utlandet er et relativt nytt fenomen, tross at vi i over 1000 år har søkt utover landegrensene. De mange sjømenn på 1600-tallet seilte bokstavelig talt sin egen sjø. I 1814, ved grunnlovsforsamlingen på Eidsvoll, ble nordmenns forhold i utlandet ikke tatt opp i det hele tatt. Det var først når handel og sjøfart økte på 1800-tallet at Stortinget begynte å engasjere seg i å skape kontaktflater med medborgere i andre land. Frem til da var det nesten bare svensker som hadde hatt konsulrollen (Leira, 2017). I 1905, ved unionsoppløsningen, ble spørsmålet om egne konsulter tatt opp, da Norge følte behovet for å være bedre representert i fremmede land. Denne saken ble den formelle årsaken til unionsoppløsningen i 1905 (Store norske leksikon, 2018). Norsk sjøfart vokste, og det var en masse migrasjon over Atlanteren. Dette fikk myndighetene til å tenke over hvem som var en del av det nasjonale fellesskapet. Norge opprettet en egen utenriktjeneste i 1905-06. Her ble det nedskrevet betydningen av å støtte nordmenn i utlandet med råd, bistand og beskyttelse (Leira, 2017).

Denne historiske handlingen ble starten på Norges beskyttelsesplikt, og staten åpnet endelig opp øynene og tok ansvar for de borgerne som var utenfor våre landegrensener. Frem til 1960-tallet var det i utgangspunkt sjømenn og migranter konsulentene håndterte, men masseturismen økte gradvis og snart var det en annen type nordmenn i utlandet som hadde behov for hjelp. Tross økningen i turisme og andre opphold i utlandet unngikk Norge større kriser før Tsunamien i Sør-Øst Asia julen 2004. Når denne krisen først kom, ble den enorm. De

tidligere krisene i utlandet hadde stort sett berørt en eller få nordmenn, nå var det snakk om flere tusener. Håndteringen av katastrofen sviktet på ekstremt mange momenter. Det manglet beredskap og planlegging, trening, øvelser og beredskapsplaner. Dette var noe myndighetene ikke hadde tenkt på. Reinås-utvalget som evaluerte den norske håndteringen av Tsunamien, oppsummerte at det var mangler i UD's grunnleggende forståelse for beredskapsarbeid. UD ble slaktet, kritikken var omfattende og de oppleve et legitimitetstap (Leira, 2017).

I etterkant av katastrofen og evalueringen ble det gjort en rekke konkrete grep for å bedre UD sin beredskap. Det ble etablert en utrykningsenhet som kunne bistå lokale stasjoner på kort varsel. Denne enheten besto av UD-ansatte og andre med relevant kompetanse og målsettingen var at krisestab skulle kunne etableres på en time. Videre ble teknologien for informasjonsbehandling oppgradert, ny kriseplan og kontrakter/avtaler med ulike frivillige organisasjoner og aktører ble etablert. På regjeringsnivå ble det også etablert kriseråd og krisestøtteenhet. I 2010 ble det også opprettet et døgnbemannet operativt senter i UD, og samme år ble det for første gang viet en egen stortingsmelding angående konsulære spørsmål og beskyttelse av nordmenn i utlandet, Meld. St. 12 (2010-2011) Bistand for nordmenn i utlandet (Leira, 2017). UD's krisestab har fast kontakt med Kripos og Helsedirektoratet, samt at Sjømannskirken er et fast kontaktpunkt om det skulle være behov for det (Skants, 2021)

3.0 Begreper og perspektiver

I dette kapittelet vil det bli redegjort for begreper, perspektiver og teori som analysen baserer seg på, men diskusjonskapittelet er også knyttet til denne delen. Dette kapittelet består hovedsakelig av to hoveddeler og hovedtemaene vil være *kriser* og *beredskap*.

3.1 Krise og krisetypologi

En krise er en ekstraordinær situasjon, og vil kreve tilsvarende organisering og ressurser. Flere tenker at når en krise oppstår må blålys-etatene som brann, politi og helse håndtere hendelsen. Men daglig skjer det små og store hendelser, som krever at enkeltmennesker må starte håndteringen. Thomas & Thomas (1928, ss. 571-572) har definert en krise på individnivå: «*If men define a situation as crisis, it will be a crisis in its consequences*». Definisjonen ser på enkeltindividers risikopersepsjon og forteller oss at mennesker kan oppleve kriser forskjellig. Det som oppleves som en krise for Bjørn, er nødvendigvis ikke en krise for Terje. Hvilke erfaringer og verdier som står på spill for den enkelte er altså med å påvirke deres oppfattelse. En annen kjent definisjon er Rosenthal m.fl. sin definisjon på krise, og den lyder slik: «*En alvorlig trussel mot strukturer, verdier og normer i et sosialt system som under tidspress og usikkerhet gjør det nødvendig å foreta kritiske beslutninger*» (Rosenthal, Charles, & Hart, 1989). Denne definisjonen påpeker at en krise er en trussel mot et sosialt system, uavhengig av tid og rom.

Trafikkulykker, brann, jordskjelv og terror er alle uønskede hendelser som er unntak fra normalen. Alle disse hendelsene er avgrenset i tid og rom. Når vi snakker om kriser, kan det være lurt å dele en krise opp i faser. Mange forskere deler de inn i ulike faseinndelinger, men felles for de alle er at de inneholder tre grunnleggende faser. *Førkrisefase*, *akuttkrisefase* og *etterkrisefasen* (Engen, et al., 2016). En måte å presentere fasene på er slik Engen et al. (2016) gjør. Han ser den akutte fasen i sammenheng med før- og etterkrisefasen. Ved å gjøre dette vil en få en helhetlig tilnærming til samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet. Alle kriser er dynamiske, og starter før den akutte hendelsen. De varer også lenge etter at blålysene har slukket (Engen, et al., 2016). Dette perspektivet kalles for det utvidede krisebegrepet, og presenteres som en sirkulær prosess:

Figur 1: Det utvidede krisebegrepet (Engen, et al., 2016)

Tanken bak den sirkulære prosessen er at en skal bevege seg fra etterkrisefasen til en ny førkrisefase. Disse fasene kan derfor overlapper hverandre. Ta med lærdom fra forrige krise, og prioritere midlene slik at en blir mer hardføre i påvente av den neste krisen. Det er naturlig å tenke at en skal forhindre at den samme krisen oppstår igjen, i en *hendelsesorientert tilnærming* gjør vi dette. For eksempel iverksette tiltak for at det ikke er mulig at en bil parkerer fremfor hovedinngangen til statsministerens kontor. I vårt sikkerhetsarbeid bør en ha en *risikobasert tilnærming* som setter søkelys på de truslene vi har foran oss (Engen, et al., 2016).

Uønska hendelser og kriser kommer i alle *fasonger og farger*. Derfor deler vi inn kriser i ulike krisetyper og krisetypologier. Kriser kan deles inn i ondsinnede handlinger og utilsiktede hendelser. Ondsinnde handlinger er hendelser som oppstår fordi noen har intensjon med å iverksette dem. Terror, mafiavirksomhet, miljøkriminalitet og krig er eksempel på dette. Utilsiktede hendelser kan igjen deles inn i flere underkategorier som: naturkatastrofer, forurensning, teknologiske kriser, sosiale kriser og politiske kriser. Flom er i utgangspunkt en naturlig hendelse da den på sikt kan ha mange positive effekter for plante og dyreliv, men om den treffer lokalsamfunn og infrastruktur blir den definert som en naturkatastrofe. Krisebegrepet er bredt, og det kan være vanskelig å forebygge og forberede oss når en ser den grove inndelingen av kriser. For å forstå kriser enda bedre må vi ty til krisetypologi, som har

målsetting å klassifisere enhver krise i en tydelig kategori. Kriser kan deles inn i utviklings- og avslutningshastighet:

		Utviklingshastighet	
		Hurtig	Langsomt
Avslutningshastighet	Hurtig	Raskt brennende kriser	Rensende kriser
	Langsomt	Lange skyggers kriser	Sent brennende kriser

Figur 2: Krisers utvikling og avslutningshastighet (Engen, et al., 2016)

Raskt brennende kriser kan ofte ha en sårbarheter i forkant, eksempel skipsforlis. Terrornettverk kan være eksempel på rensende kriser. Et eksempel på lange skyggers kriser er jordskjelv. Det kan ramme oss raskt og uventet, og krever mye etterarbeid. Det er også slik at kriser som dette kan kaste lange skygger inn i fremtiden, og ødelegge verdier i samfunnet som tar lang tid å bygge opp igjen. Dette kan blant annet endre hvordan en tenker og driver politikk. Mordet på Oluf Palme er også et godt eksempel på lange skyggers kriser da mordet på den svenske statsministeren i 1986 fremdeles kaster lange skygger inn i det svenske samfunnet. Til slutt har vi sent brennende kriser som ikke har en klar definert start, den utvikler seg over tid og tar lang tid å løse (Engen, et al., 2016), som for eksempel koronaviruset eller sultkatastrofer.

3.2 Prinsipper for norsk krisehåndtering og beredskap

Norges nasjonale sikkerhet- og beredskapsarbeid bygger på fire grunnleggende prinsipper om ansvar-, likhets-, nærhet- og samvirkeprinsippet. De tre første prinsippene ble introdusert i en egen stortingsmelding (Meld. St. 17 (2001-2002)). Mens samvirkeprinsippet som er det siste prinsippet, ble tilført etter terroren 22.juli 2011 i Meld. St. 29 (2011-2012). Ved å introdusere prinsippet ønsket myndighetene at samvirke skulle få økt søkelys med blant annet samvirkeøvelser (Meld. St. 29 (2011-2012)). Innføringen førte til en økning av øvelser mellom

offentlige, private og frivillige aktører, som alle har det samme målet: bli sterkere, slik at fremtidige kriser og katastrofer håndteres på best mulig måte.

Ansvarsprinsippet medfører at den organisasjonen som har ansvar i normalsituasjon, har også ansvaret for nødvendig beredskap og håndteringen ved ekstraordinære hendelser.

Likhetsprinsippet innebærer at slik man organiserer og opererer under kriser skal i utgangspunkt være tilnærmet lik den organiseringen man har til daglig.

Nærhetsprinsippet sier noe om at enhver krise skal håndteres på lavest mulig nivå

Samvirkeprinsippet forteller at myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre best mulig samvirke mellom relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering.

De fire grunnleggende prinsippene innenfor samfunnsikkerhet og beredskap veier like tungt, men på grunn av den faglige relevansen og oppgavens tema vil nærhet- og samvirkeprinsippet bli vektlagt i denne oppgaven.

Nærhet

Subsidiaritetsprinsippet er noe flere forbinder med EU, og en folkelig oversettelse av ordet er *nærhetsprinsippet*. Prinsippet sier at hendelser og kriser skal håndteres på lavest mulig nivå. Med andre ord kan det forklares slik, desentralisert når mulig og sentralisert når nødvendig (Jentoft, 2016). Nærhet skal blant annet bidra med at de som er nærmest kan yte raskest, da de har lokalt kjennskap og kan arbeide mest mulig målrettet.

Kriser håndteres gjennom et samarbeid mellom lokale frivillige, offentlige og private aktører. Alle aktørene skal ha bred kompetanse og kunnskap innenfor sitt område. De ulike aktørene skal ha god evne til å håndtere beredskap og kriser, og Sørensen (2017) påpeker at beredskapsaktørene må ha en målrettet forebygging og tilstrekkelig kunnskap.

Samvirke

De senere åra har behovet og etterspørselen etter samvirke økt. Årsaken for dette er at kunnskapen om samfunnssikkerhetsfeltet stadig blir mer spesialisert og distribuert, men infrastrukturen i samfunnet har også blitt mer komplekst (Ansell & Gash, 2008). Når ansvar og ressurser er spredt, og samfunnet kompleksitet øker, ser vi at flere aktører blir involvert i håndteringen av kriser. Samvirkebegrepet omfatter at ulike samfunnssikkerhetsaktører går sammen for å løse et felles problem/hendelse. Aktørene gjør dette da de opplever at den totale nytteverdien av å arbeide sammen er større enn å løse oppgaven alene (Martin, Nolte, & Vitolo, 2016).

I Norge er samvirke et lovfestet prinsipp i beredskap og krisehåndtering, og noe av formålet med innføringen av prinsippet i 2012 var å sikre at vi utnytter ressursene på best mulig måte, da på tvers av offentlig, privat og frivillig sektor. Selv om prinsippet er lovfestet, er det ikke regulert hvordan samvirke skal foregå mellom aktørene under en krise (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017). De aktørene og myndighetene som er involverte kan selv avgjøre hvordan de skal samvirke før, under og etter en krise. Samvirkets form og grad vil derfor kunne variere. Kristiansen et. al. (2017) sier at på grunn av samfunnets kompleksitet vil ingen klare å være i stand til å respondere, håndtere eller løse en krise alene. Dette leder til at flere aktører må involveres i håndteringen av en krise. Det at de involverte aktørene har ulike ferdigheter og ressurser er nettopp det som skal til for å håndtere moderne kriser på best mulig måte (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017).

Samvirke er ikke alltid like enkelt (Politiforum, 2015). Ved manglende eller haltende samvirke vil samfunnets evne til å møte kriser reduseres. Merk at ved å samvirke kan man forhindre dobbeltarbeid, koordinere operasjoner på en bedre tids- og ressurseffektiv måte, samt samle et større mangfold av ressurser. Forskning peker også på at det ikke bare er mer effektiv, men også mer hensiktsmessig fremfor å løse krisen alene (Berlin & Carlström, 2013). Myndighetene og blålysetatene har et juridisk ansvar og en sentral rolle under kriser, på tross av dette klarer man seg bedre om en benytter seg av de ressursene som kommunale avdelinger, fylket, regjeringen, private aktører og frivillige kan bidra med (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017). Sjeldent oppstår samvirke ved at ulike aktører responderer på en og samme hendelse. Derfor har vi noen grunnleggende forutsetninger for samvirke. For

det første bygger samvirke på frivillighet, den enkelte aktøren må se nytteverdien samt være villig til å arbeide på tvers av disipliner for å oppnå et felles mål (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017). Videre ser vi at et godt samvirke forutsetter at aktørene har tillit til hverandre (Meld. St. 10 (2016-2017), 2016). Tillit kan skapes ved at partene har en åpen holdning til hverandres perspektiv og kompetanse. Organisasjonene bruker kanskje ulike «språk» og tilnærminger under krisehåndtering, disse ulikhetene bør være løst før krisen inntreffer (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017). For det tredje, et godt samvirke forutsetter at aktørene har forståelse og kjennskap til hverandres ressurser, kompetanse, organisering og kultur (Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm, 2017).

Sørensen (2017) deler samvirke inn i to kategorier: *horisontalt* og *vertikalt*. Et horisontalt samvirke beskriver et ideelt forhold mellom likestilte partnere. Denne modellen baserer seg på at alle aktørene er på lik linje, noe som er vanskelig å oppnå. Vertikalt perspektiv har en annerledes strategi, og beskriver samvirke som en hierarkisk inndeling. Her handler samhandlingen mellom overordnede og underordnede. Dette kan fungere godt i det daglige, men over en langvarig periode kan denne måten være vanskelig (Sørensen, 2017).

Horisontalt og vertikalt samvirke kan igjen deles inn i *formelt samvirke* og *uformelt samvirke*. Det formelle samvirke baserer seg på det formelle, i form av regler, lover, forskrifter og formelle samarbeidsavtaler. Ved et formelt samvirke vil aktørene ha tydelige arbeidsoppgaver. Dette bidrar til stabilitet, forutsigbarhet og klarhet. På den andre siden kan denne type strukturer føre med seg vanskeligheter som kan bli en hindring i enkelte situasjoner. Ved et uformelt samvirke vil føringer og rutiner være innarbeidet og utviklet ved eksempelvis kjennskap til hverandres kapasitet gjennom relasjoner, tidligere samvirke eller fordi man har lik bakgrunn/sektortilhørighet. Her håndteres oppdrag av en aktør, men når en aktør ikke klarer dette alene oppstår samvirke (Sørensen, 2017).

3.3 Beredskap

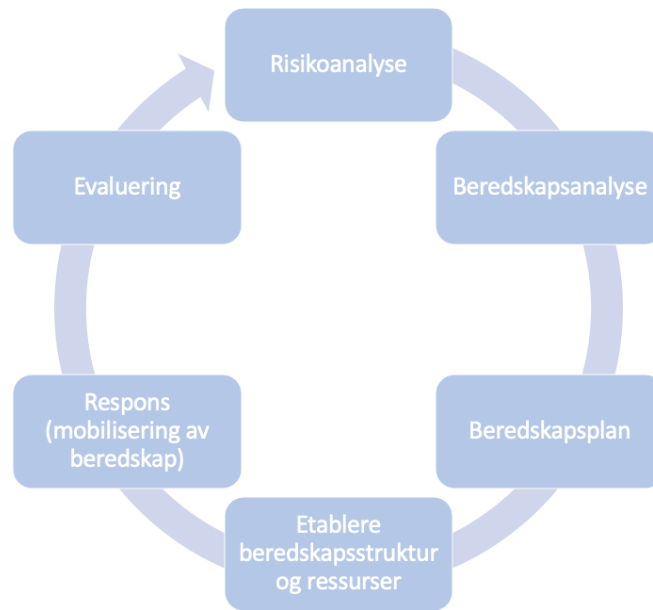
Forfatter Helge Krog sa for lenge siden at «*Overraskelser bør aldri komme uventet*», og det er nettopp dette beredskap handler om - å være forberedt på det uventede. Beredskap blir definert som planlegging og forberedelser av tiltak for å begrense eller håndtere kriser eller

andre uønskede hendelser på best mulig måte (NOU 2000:24). Det handler altså om å være forberedt til innsats, for å møte situasjoner som er uventede og kritiske.

«*Prevention is better than cure*» sier Desiderius Erasmus. Dette sitatet kan trekke parallell til at samfunnets viktigste oppgave er å forebygge hendelser som kan true enkeltes trygghetsfølelse, vår felles sikkerhet og sentrale samfunnsinstitusjoner (Engen, et al., 2016). I forbindelse med den enkeltes trygghetsfølelse og vår felles sikkerhet passer Gillespie og Colignons definisjon på beredskap inn, den lyder slik:

Beredskap refererer til hvor klart et samfunn er til å reagere konstruktivt på trusler fra miljøet og om det er på en måte som minimerer de negative konsekvensene av krisen i forhold til helse og sikkerhet til individer og integriteten og funksjonen til fysiske strukturer og system. Oppnåelse av kriseberedskap skapes gjennom en prosess av planlegging, trening og øvelser, i tillegg til ervervelse av utstyr til å støtte beredskapen (Gillespie & Colignon, 1993).

Med andre ord er beredskap de forberedelsene og planene for hvordan uønskede hendelser skal håndteres når de først skjer. De siste tre tiårene har det skjedd endringer i beredskapstankegangen, fra å tenke at beredskap kun skal være responsbasert til å ha et økt søkelys på den forebyggende delen (Staupe-Delgado, 2017). Konseptet beredskap omfatter altså flere elementer. Det skal både redusere sannsynligheten for at en uønsket hendelse oppstår, men også redusere konsekvensene av en hendelse. Det grunnleggende praktiske formålet med beredskap er å ivareta mennesker (Lunde, 2019). God beredskap bygges på flere ulike aktiviteter, og vi kan gjerne dele de inn i ulike faser. En fin måte å illustrere hvordan beredskapsplanlegging foregår er å benytte beredskapshjulet, figur 3:

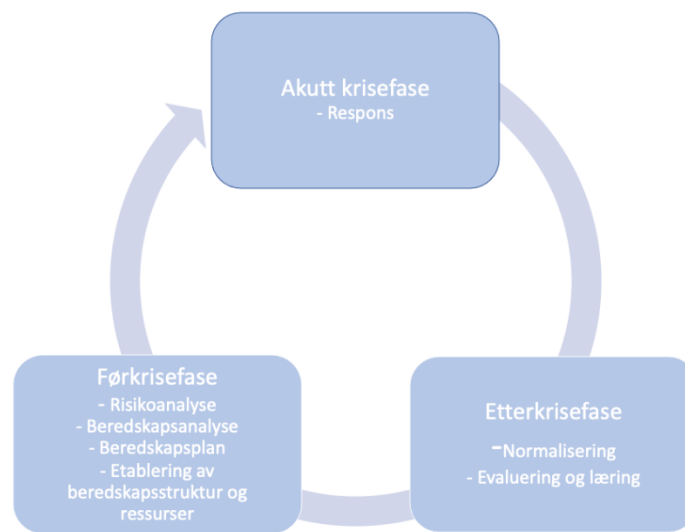

Figur 3: Beredskapshjulet (Engen, et al., 2016)

Ifølge Engen, et al. (2016) starter vi beredkapsprosessen med en risikoanalyse. En risikoanalyse vil være med å avdekke de risikoene som finnes i samfunnet, og som vil kreve en form for beredskap. Under dette punktet vil vi også finne en årsaks- og konsekvensanalyse. Årsaksanalysen skal identifisere mulige årsaker til at uønskede hendelser oppstår, mens en konsekvensanalyse er en gjennomgang av mulige konsekvenser hendelser kan medføre. Fase to er beredkapsanalysen, her skal man finne hva slags beredskap vi trenger i forhold til de risikoene som man har avdekket i fase en. Risikoanalysen og beredkapsanalysen skal sammen gi en oversikt over de aktuelle farene som en må være forberedt på å håndtere, samt dimensjonen av beredskapen. Resultatene av denne analysen og kartleggingen gir grunnlag for fase tre, beredkapsplan. En beredkapsplan skal inneholde ansvarsfordelingen. Hvem skal gjøre hva, og når skal det bli gjort. I fase fire skal beredkapsstrukturer etableres, og ressurser skal fordeles. Målet med denne fasen er at man skal sikre de ressursene som trengs for å besvare krisen (Engen, et al., 2016).

De fire første fasene handler om det forberedende arbeidet, og kan sees i sammenheng med førkrisefasen i det utvidede krisebegrepet som vises i figur 4. Fase fem, responsfasen handler om å benytte seg av de fire foregående fasene inn i en akutt krisefase. Til slutt har vi evaluering som også kan sees i sammenheng med etterkrisefasen. Planen og håndteringen av krisen skal

evalueres, en skal se om det er rom for forbedringer og se om det er andre risikoer som man har oversett (Engen, et al., 2016).

Figur 4: Det utvidede krisebegrepet med beredskapsfasene (Engen, et al., 2016)

Et proaktivt og godt beredskapsarbeid

Gode planer må være robuste, fleksible og ikke minst de må kunne øves og testes ut i forkant (Alexander, 2012). Lunde (2019) forteller oss at man må være proaktive for å lykkes med beredskapsarbeid. Med proaktiv mener han «en persons eller gruppes evne til å beslutte og å handle forsvarlig i nåtid basert på en kvalifisert vurdering av en situasjons fremtidige utvikling» (Lunde, 2019, s. 49). Det kan sammenliknes med *føre var*, og for å kunne praktisere dette på en best mulig måte, må en ha erfaring og kunnskap. Det er tre proaktive prinsipper Lunde (2019, ss. 51-53) påpeker er viktige i henhold til beredskap; *sikker usikkerhets-prinsippet*, *moderat overreaksjons-prinsippet* og *informasjonsprinsippet*. Disse prinsippene forteller oss at man må iverksette handling på tross av usikkerheten som er i den eventuelle hendelsen. Hendelsen krever at man møter med tilstrekkelige ressurser, samt viktigheten med å få ut informasjon om den pågående hendelsen for å unngå spekulasjoner.

Beredskap er altså en kontinuerlig prosess, der man må ha god forståelse for kriser og beredskapsarbeid for at det skal bli best mulig. Det kan være nødvendig å tenke i to parallelle baner samtidig. Hvordan en skal planlegge mot en hendelse, og hvordan hendelsen skal håndteres (Engen, et al., 2016). I forbindelse med beredskapsplanleggingen har flere forskere

innenfor fagfeltet beredskap kommet med relevante retningslinjer for god beredskapsplanlegging. I hvilken grad vi møter disse prinsippene vil fortelle oss noe om kvaliteten på beredskapsplanleggingen. Alle beredskapsplaner bør inneholde flere elementer, det er viktig at språket er klart, at planen innehar en oppgavefordeling, skape en tilhørighet og at den er kort og klar. I tillegg til dette har flere forskere, inkludert Perry og Lindell utarbeidet retningslinjer man bør være oppmerksom på ved utarbeidelsen av en plan. Engen, et al. (2016) har samlet flere av retningslinjene i sin bok «Perspektiver på samfunnssikkerhet»:

- *Viktigheten ved å ha så rett kunnskap som mulig*, her henvises det til god kunnskap om enkelte trusler og risikoer. Kunnskap og kompetanse er viktig for at planene skal bli best mulige. All kunnskap bør tas med ved utarbeidelse av en beredskapsplan, og prosessen bør ledes av fagpersonell.
- Det vektlegges også hvordan man må ha *kunnskap om menneskelige reaksjoner*. Det finnes flere myter om menneskelige reaksjoner, der eksempelvis at befolkningen får panikk, plyndrer og blir handlingslammet. Noe som i de aller fleste tilfeller viser seg å være feil, befolkningen er egentlig svært behjelpelige i krisesituasjoner. God beredskap handler om å sikre lokalt forankret kompetanse og deres ressurser, derfor må beredskapsplanene reflektere og kartlegge hvem som også kan bidra.
- Det er også viktig å legge vekt på at *beredskapsplanen er en prosess heller enn et produkt*. Med dette refereres det til at man ikke må legge vekk en plan så fort den er ferdig utarbeidet. En beredskapsplan må sees som et levende produkt fremfor et sluttprodukt. Trusler, omgivelser, ansatt og utstyr forandrer seg over tid. Derfor er en avhengig av fortløpende oppdateringer.
- *At man må sikre samvirke*. En beredskapsplan skal inneholde tydelig presisering av ansvarsforhold for alle de involverte aktører. Et effektivt samarbeid mellom ulike responsaktører er en av de viktige suksessfaktorene i håndtering av kriser. Organisasjonene er derfor avhengig av bred kunnskap, samt trening og øvelser mellom aktørene.
- I tillegg legges det vekt på at man må *ha en helhetlig tilnærming*. Organisasjoner som kan være utsatt for ulike typer trusler og kriser, beredskapsplanen bør være generisk heller en hendelsesspesifikk. Kriser har ofte likhetstrekk, derfor er det lurt å ha en

overordnet og helhetlig tilnærming som kan håndtere mange typer hendelser og trusler.

- *Det å forberede seg på hensiktsmessig respons*, beredskapen må sette søkelys på det området som trengs. Oppmerksomheten bør være på prinsipper for handling eller respons, fremfor små detaljerte planer. Dette fordi det vil være umulig å ha full oversikt over alle små detaljer.
- *At krisehåndtering og beredskap er to ulike aktiviteter, men som er gjensidig avhengig av hverandre* er også noe som man må være klar over.
- Til slutt må det tenkes ut *hvordan man unngår en form for symbolsk beredskap*. Med dette menes at det på papiret ser ut som om vi har nok ressurser til å håndtere en krise, men i realiteten har vi det ikke (Engen, et al., 2016).

Prinsippene forteller oss at søkelyset på prosessen er viktigere enn selve produktet, da prosessen skaper en viktig arena for et godt samarbeid, utvikling av felles forståelse, samt innovative løsninger (Olson R. S., 2000).

3.3 Krisepsykologi og psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer

Alle som jobber med mennesker, eller har noe med mennesker å gjøre vil ha nytte av å forstå menneskers grunnleggende behov. I 1943 publiserte Abraham Maslows sin anerkjente teori om menneskets grunnleggende behov i en behovspyramide. Maslows pyramide anser fysiologiske behov som de mest grunnleggende, fulgt av trygghetsbehov, sosiale behov, anerkjennelse og til slutt selvrealisering (Mørch, 2021).

Når mennesker opplever en krise, vil de miste kontroll over livet sitt i korte eller lengre perioder. Da stilles det store krav til omsorg og hjelp i den akutte situasjonen, men også til den psykososiale oppfølgingen i ettertid. Det psykososiale arbeidet er blant annet en sentral del for å forebygge og avhjelpe allerede oppståtte traumer. Krisehjelp er ikke en behandling, men å hjelpe mennesker gjennom krisen. Å være til stede, være oppmerksom og vise respekt handler dette om, ifølge Falk & Smith (1999). Tidligere forskning viser oss at målet med krisehjelp er å hjelpe personer til å få tilbake mestringsevnen og ferdigheter. Hvordan vi møter

mennesker i krise og hvordan de får hjelp kan derfor være avgjørende (Dyregrov & Dyregrov, 2007).

Et viktig bakteppe for alle anbefalingene og rådene er samvirke mellom de ulike tjenestene og aktørene. Kjenner vi ikke til hverandres roller, ansvarsområde og kompetanse, vil vi ikke være i stand til å yte den beste hjelpen til de som trenger det mest. Tverrfaglighet og samarbeid på tvers av sektorene er altså nødvendig for at hver enkel skal møte et hjelpeapparat som snakker sammen. En annen viktig faktor for å yte god hjelp er å kunne tilby hjelpen tidlig etter krisen. Tidlig innsats og proaktivitet er derfor viktig (Helsedirektoratet, 2016).

Etter kriser og katastrofer vil reaksjonene variere i forhold til hva slags type hendelse, hvilke forberedelser som er blitt gjort og hvordan samfunnet håndterer hendelsen. Kriser har stor variasjon, og potensialet for skadevirkninger både for personlige og samfunnsmessige er enorme (Olson R. S., 2000). Innenfor krisehåndteringsteori finnes det kjente myter om hvordan mennesker reagerer. Panikk, hjelpeløshet og undervurdering av situasjonen hos de overlevende er noe som går igjen (Dynes, 1994). I følge Heir, Hussain & Weisæth (2008) er aktivitet en viktig faktor, og hvis man bidrar meningsfullt i håndteringen vil det ha en forebyggende effekt på de psykiske ettervirkningene. Det å bidra har altså en forebyggende effekt når det gjelder å utvikle reaksjoner i etterkant (Michel, 2014).

Psykologiske konsekvenser etter uønskede hendelser, kriser og katastrofer beskrives som traumer. For å kunne begrense utviklingen av mentale problemer etter en hendelse, er det viktig å forstå menneskers reaksjoner under og etter en krise. Mennesker mestrer oftest de hverdagslige krisesituasjonene uten behov for profesjonell hjelp, men det kan imidlertid være behov for å iverksette psykososiale tiltak ved enkelte kriser, ulykker eller katastrofer (Ursano, Fullerton, Weisaeth, & Raphael, 2007). De psykiske traumene oppstår når personer opplever hendelser som er ut over den vanlige menneskelige erfaringen. Slik karakter kan oppleves som en fysisk eller psykisk trussel. Enn kan også være vitne til andre som utsettes for slike trusler eller hendelser (Michel, 2014). Ifølge Long & Irving (2001) har vi noen grunnleggende prinsipper for akutt behandling og forebygging: *skape trygghet, skape følelsen av kontroll, redusere utsattes overdrevne oppfattelse av eget ansvar, redusere grubling, normalisere reaksjoner, motvirke irrasjonell frykt, og bistå med hjelp til å håndtere ekstrem unngåelse*. Om

hendelsen vil føre til traume er avhengig av personens opplevelse. Derfor er det ikke alltid sammenheng mellom hendelsens størrelse og traumets alvorlighetsgrad (Ursano, Fullerton, Weisaeth, & Raphael, 2007). Studier viser oss at opplevelsen av trygghet senker sannsynligheten for PTSD, tross for at situasjonen man kan ha opplevd generelt sett var utrygg (Heir, Hussein, & Weistæh, 2008).

3.5 Oppsummering av teori

I kapittel 3 har fundamentet i oppgaven blitt redegjort for. Det er gjort rede for begreper, perspektiver og teori for å kunne besvare problemstillingen. Som beskrevet ovenfor handler beredskap blant annet om å ivareta mennesker. Og dersom det er behov for prioritering skal innsatsen alltid prioriteres inn mot å forhindre eller redusere skade på menneskers liv og helse. Derfor er det viktig at beredskapsaktørene innehar kunnskap, kompetanse og utstyr. I tillegg å ha lokale kunnskaper der de kjenner til risikoer og sårbarheter, samt andre ressurser som trengs for å håndtere situasjonen. Sjømannskirkens komparative fortrinn vil her være relasjoner, kunnskap og nærhet. Noe jeg skal gå dypere inn på i kapittel 6.

4.0 Metode

Kapittel fire beskriver valg av metode, samt hvilke vurderinger og avgjørelser som er tatt gjennom forskningsprosessen for å kunne belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Ifølge Johannessen et al. (2017, s. 44) handler metode om hvordan oppgavens «... empiriske undersøkelse skal gjennomføres for å teste og generere kunnskap». Kapitlet vil inneholde metode, innsamling og bearbeiding av data. Videre redegjøres kvalitetskriteriene reliabilitet, validitet og overførbarhet. Kapitlet avsluttes med tanke om forskningsetikk. Leseren vil i løpet av dette kapitlet få et innblikk i hvordan forskningsprosjektet er utført og organisert.

4.1 Metodisk tilnærming

Kvalitativ metode

I forskningsprosjektet blir det brukt en kvalitativ metode, dette vil gi muligheten til økt innsikt og forståelse i tematikken som skal undersøkes. Ved gjennomgang av dokumenter, samt samtaler med ulike informanter er det laget et godt fundament for å besvare prosjektets problemstilling. Det skilles mellom to ulike metoder i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode, kvalitativ og kvantitativ metode. De to ulike metodene handler om hvordan dataene blir samlet inn og analysert. En kvantitativ metode bruker vanligvis tall for å skape statistikk, noe som forteller oss at resultatene er tellbare. Dette kan også kalles *harddata* (Larsen, 2017). Ved en kvalitativ metode som det er brukt i dette prosjektet, forsøkes det å skape forståelse og svar på temaet gjennom ord, deriblant tekst og samtale med ulike informanter (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2017). Dette blir ofte kalt *mykdata* (Larsen, 2017). Ifølge Tjora (2012) går det også an å skille de to ulike metodene på en annen måte. I kvantitativ metode samler man inn data, men bruker man kvalitativ metode vil man både skape og samle inn data.

Forskningsdesign og fremgangsmåte

Når det skal gjennomføres et forskningsprosjekt, slik som dette, må det gjøres mange ulike valg. Hva skal undersøkes? Hvordan skal undersøkelsen gjennomføres? Hvilken plan og strategi skal man benytte seg av for å kunne besvare problemstillingen? Alt dette, som knytter seg til prosjektet og undersøkelsen blir i forskning betegnet som design, eller nærmere bestemt forskningsdesign (Johannesen, Tuft, & Christoffersen, 2017). Hele gjennomføringen av forskningsprosjektet er dokumentert og presentert i tabell 1.

Tabell 1. Forskningsstrategien

NÅR	HVA BLE GJORT	HENSIKT	RESULTAT
JANUAR	Utarbeidet problemstilling, forskningsspørsmål, disposisjon og startet med dokumentinnsamling. Innledning og kontekst	Fastsette problemstilling og forskningsspørsmål. Samle inn kilder om Sjømannskirken, og beredskap. Få en plan for oppgavens struktur.	Å starte med innledningskapittelet og konteksten gjorde det lettere å sette en plan for hele forskningsprosjektet. Etablerte god innsikt i Sjømannskirken.
FEBRUAR	Jobbet videre med kontekst kapitlet. Teori og metodekapitlet.	Skaffet meg oversikt over relevant teori som kan brukes opp mot tematikken og problemstillingen. Startet på metodekapitlet, og laget meg tanker på hvordan og hvem jeg skal innhente informasjon fra.	Denne måneden ble det etablert innsikt i tematikken og teorien rundt.
MARS	Metode, intervju og empiri. Fikk meg en tur til Dubai sammen med Sjømannskirken.	Intervjudelen tok lang tid, lengre en forventet. Det å være med Sjømannskirken til Dubai var en måte å få innsikt i deres arbeid.	Reflektert over all informasjon som jeg har fått i løpet av perioden. Har flere knagger å henge informasjonen på.
APRIL	Har hatt flere intervju og jobbet med empiri.	Jobber videre fra sist måned. Metode og empiri.	Fått et godt resultat etter flere kjekke og lærerike intervju med Sjømannskirken og ansatte i UD.
MAI	Fikse teorien, arbeidet med diskusjon og konklusjon. Observert Sjømannsprest Line sitt utreiseseminar kurs ved <u>UIS</u> .	Trekker en rød tråd mellom teori og empiri. Får satt det sammen i en diskusjonsdel. Kjekt å se hvordan de arbeider opp mot studentene som skal ut å reise.	Føler på en viss kontroll, og ser et mål.
JUNI	Gjennomlesing av hele oppgaven, rette på skrivefeil, kilder, figurer og forflytte/fikse litt på tekst	Få oppgaven så god som mulig	Innlevering til 15. juni, med en oppgave som jeg er stolt over.

4.2 Datainnsamling og datagenerering

Det finnes en rekke muligheter og måter å samle inn kvalitativ data på, men før jeg presenterer prosjektets metoder er det begreper som er relevante og nyttige å bli kjent med. De tre begrepene *ontologi*, *epistemologi* og *metodologi* er ulike og individuelle begreper, men kan ofte forveksles og blandes da de henger sammen.

Ontologi er det begrepet som dreier seg om de grunnleggende antakelser om hvordan verden ser ut, altså hvilken virkelighetsoppfatning man har. Begrepet kan beskrives som elementer av mennesker og samfunn som sammen skaper et bilde av virkeligheten. I samfunnsvitenskapen finnes det en rekke ulike oppfatninger og forståelser av verden. Det er derfor vesentlig at både forsker og leser er bevisste på hvordan ulike ontologier påvirker forståelsen for temaet som forskes på. Det må påpekes at det finnes ulikheter for hvordan man tolker et resultat og hvilke konklusjoner man slutter seg til. Her kommer viktigheten med å tydeliggjøre, samt begrunne egne resultater, tolkninger og konklusjoner (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2017). *Epistemologi* handler om kunnskapens natur og hva vi egentlig kan vite om virkeligheten. Begrepet kan også beskrives som hvordan man skaffer seg kunnskap om verden. En lettere måte å beskrive dette på er læren om kunnskap. *Metodologi* er et begrep som dreier seg om de ulike måtene å samle kunnskap om verden på. Begrepet omhandler altså hvordan empiriske undersøkelser skal gjennomføres for å teste og generere kunnskap (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2017).

I dette delkapittelet presenteres dokumentanalyse, semi-strukturert intervju og deltagende observasjon som de kvalitative metodene som har blitt brukt i prosjektoppgaven. Videre vil jeg gå gjennom hvordan jeg gikk frem for å finne informanter til prosjektet. Til slutt redegjøres det for utforming av intervjuguiden og intervjusituasjonen. Ved innhenting av data skiller man mellom primær- og sekundærdata. Primærdata er data som samles inn for første gang, direkte fra mennesker eller grupper. De dataene som alt er samlet inn fra andre, men som jeg ønsker å benytte meg av kalles sekundærdata. Sekundærdata trenger ikke bare være forskningsdata, det kan også være andre typer data. Eksempelvis offentlige dokumenter som stortingsmeldinger, lovverk, avisinnlegg og lignende (Larsen, 2017).

Dokumentanalyse

Dokumentstudiet og datainnsamlingen som har blitt gjort de siste månedene har vært omfattende. Hundrevis av sider med artikler, rapporter, stortingsmeldinger og andre type tekster har blitt samlet inn, det er totalt 30 ulike dokumenter som er gjennomgått. Disse er listet opp i vedlegg 5. De ulike kildene som er blitt benyttet har alle en relevans med tanke på å belyse oppgavens tema. Dokumentene er alt fra offentlige publikasjoner, debattinnlegg, artikler og en del fra Sjømannskirkens nettside og hefte. Alle disse dokumentene er med som en «grunnmur», mens intervjuene er med på å supplere funnene fra dokumentanalysen.

I dokumentsøket har jeg søkt etter relevante temaer i forhold til Sjømannskirken, frivillige organisasjoner, beredskap i inn og utland. De ulike temaene har hatt variabelt søkeresultat, og noe har ikke vært relevant for oppgaven.

Semi-strukturert intervju

Temaet som det forskes på i prosjektoppgaven finnes det relativt lite forskning på. Derfor har jeg valgt å benytte meg av intervju for å samle inn primærdata. Det skilles mellom tre intervju typer; strukturert, semi-strukturert og ustrukturert intervju (Larsen, 2017). I dette forskningsprosjektet tar jeg i bruk semi-strukturert intervju, som ifølge Alvesson og Deetz (2000) er den mest brukte innsamlingsmetoden innenfor kvalitativ metode. Innsamlingsmetoden har vist seg å være positiv på mange måter, eksempelvis vil et semi-strukturert intervju sørge for at alle informantene blir spurt om de samme temaene, samtidig kan jeg gå nærmere på enkelte temaer underveis i intervjuet. Noe som ikke ville vært like enkelt om jeg gikk for et strukturert eller ustrukturert intervju. Et strukturert intervju ville gjort det vanskelig å gå i dybden på enkelte temaer underveis i intervjuet, og ved et ustrukturert intervju ville det vært vanskelig å sikre alle intervjuobjektene de samme spørsmålene (Larsen, 2017). Derfor ser jeg semi-strukturert intervju som enklere å gjennomføre, det er mer fleksibelt og flere detaljer kan komme frem. Men hva skiller forskning fra journalistikk? Det er ikke alle som mener det er store forskjeller da både journalistikk og forskning handler om å få frem historier med høy validitet. Det er viktig for både journalisten og forskeren å sjekke fakta, men også å forholde seg til visse retningslinjer i forhold til informantene. Det trekkes frem fire særtrekk som skiller forskning fra journalistikk:

1. den skal ta opp fenomener som er signifikante,

2. *den skal være basert på en mengde formålstjenlige bevis som er målbevisst samlet inn,*
3. *den skal være et resultat av en form for systematisk analyse av bevisene, og*
4. *være relevant med referanse til teori.*

Alle disse fire er vanligvis elementer i forskning, mens i journalistikk mangler blant annet bruk av teori (Hanstad, 2010). Artikler fra journalister vurderes altså ut fra andre kriterier enn det er fra forskningsbasert kunnskap.

Informantutvelgelse

De utvalgte informantene er fra Sjømannskirkens beredskapsavdeling, sjømannsprester/daglig leder i Sjømannskirker rundt om i verden, ambulerende sjømannsprester og personer i Utenriktjenesten. Oversikt over informantene finner man i tabell 2. I utvelgelsen av informanter syntes jeg det var viktig å få variasjon, slik at Sjømannskirkens ulike roller kommer frem på bredest mulig måte. De forskjellige stasjonene Sjømannskirken arbeider på, vil ha ulike problemstillinger, ettersom det er ulike grupper nordmenn på de forskjellige plassene. Eksempelvis i Spania finner vi flere pensjonister og familier enn det vi finner i Dubai, der er det næringslivstopper med familie. Derfor prøvde jeg sammen med Sjømannskirkens beredskapsavdeling å intervjuer de som kunne passe godt opp mot oppgavens problemstilling. Jeg ønsket også å ha noen som ikke har en fast stasjon, for å høre om deres hverdag. I tillegg til disse ville jeg ha med de som Sjømannskirken snakker så varmt om, utenriktjenesten.

Tabell 2: Informantoversikt

Kode	Kodebeskrivelse	Erfaring
AMB 1	Ambulerende prest	23 års erfaring. Utdannet prest + ulike videreutdannelser. Erfaring nasjonalt og internasjonalt.
AMB 2	Ambulerende prest	Over 30 års erfaring som prest. Har jobbet flere ulike plasser nasjonalt og internasjonalt.
AMB 3	Ambulerende prest	Over 40 års erfaring. Utdannet prest og spesialkompetanse innenfor tverrkulturell kommunikasjon. Erfaring fra flere organisasjoner, internasjonalt og nasjonalt
STA 1	Ansatt på en av Sjømannskirkenes stasjon	Over 25 års erfaring. Utdannelse innenfor psykologi, reiseliv og ledelse.
STA 2	Ansatt på en av Sjømannskirkenes stasjon	20 års erfaring. Utdannet diakon. Nasjonal og internasjonal erfaring.
STA 3	Ansatt på en av Sjømannskirkenes stasjon	Over 40 års erfaring. Utdannet prest. Erfaring fra flere organisasjoner, internasjonalt og nasjonalt
STA 4	Ansatt på en av Sjømannskirkenes stasjon	20 års erfaring. Utdannet prest og militær utdanning. Nasjonal og internasjonal erfaring.
ADM 1	Sjømannskirkens administrasjon	25 års erfaring. Operativ erfaring fra Nordsjøen, båt og utlandet. Jobbet med beredskap i flere år.
ADM 2	Sjømannskirkens administrasjon	50 års erfaring. Jobbet med mennesker, beredskap og krisehåndtering.
UD 1	Ansatt i UD	25 års erfaring. Hatt flere stillinger i politiet, spesialutsendt og nå ansatt i UD.
UD 2	Ansatt i UD	Juridisk bakgrunn, ulike lederstillinger, har jobbet 12 år i UD. Videreutdanning innen krisehåndtering.

Intervjuguide og intervjusituasjon

Ettersom det har vært flere måneder med restriksjoner og nedstenging i forbindelse med covid-19 pandemien, har hele Norge og verden blitt flinke på digitale møter. Tross gjenåpningen har jeg valgt å avholde alle intervjuene digitalt. Dette på grunn av tidsbesparelsen, men også at flere av informantene sitter på ulike steder i Norge og i verden. Plattformen som jeg har valgt å bruke er Teams, den har jeg god kjennskap til fra tidligere prosjekter. Samt at det er en plattform også Sjømannskirken benytter seg av.

Alle intervjuene foregikk relativt likt. Jeg hadde avtalt møtetidspunkt og invitert til møte på Teams. Jeg startet alltid med å introdusere meg og mitt prosjekt; ved å gjøre dette ønsket jeg at informanten skulle få en bedre relasjon til meg som forsker, men også at dette ikke skulle være veldig «høytidelig».

I samtlige intervju møtte jeg positive og motiverte informanter, før vi fortsatte videre forsikret jeg meg om at informanten hadde kontroll på sine rettigheter. I informasjonsskrivet som jeg sendte ut i forveien ble det blant annet nevnt lydopptak. På grunn av forsinkelser valgte jeg å starte intervjurunden før lydopptak var godkjent, noe som resulterte i flittig skriving under intervjuene. Jeg fikk sitater og de viktige hovedelementene i samtalen, det ble brukt en del forkortelser, og etter intervjuet så fylte jeg på teksten. Før vi gikk i gang med de «viktige» spørsmålene i intervjuguiden fikk informanten fortelle litt om seg selv og sin stilling.

Intervjuguiden sendte jeg ut i forveien av intervjuet, hvor mange dager før varierte i forhold til når informantene kunne ha intervjuet. Den tilsendte intervjuguiden inneholdt tre hovedtema: *Sjømannskirken, beredskap og frivillighet/samvirke*. Spørsmålene informantene fikk var nesten de samme, det var en liten vri på spørsmålene til de som ikke er ansatte hos Sjømannskirken (se vedlegg 2 og 3). Ved å sende intervjuguiden på forhånd kunne informantene forberede seg slik at svarene ble gjennomtenkte og utfyllende.

Deltakende observasjon

Deltakende observasjon er en samfunnsvitenskapelig forskningsmetode som innebærer at jeg som forsker deltar i de sosiale prosesser som jeg studerer. Når observasjon brukes som forskningsmetode er det viktig å ha fokus på hva man skal observere. Fangen (2004) deler

observatørrollen inn i fem ulike kategorier; *delvis deltagende observatør*, *fullt deltagende observatør*, *ikke-deltagende observatør*, *ikke-observerende deltager* og *intervenerende deltagerrolle*. I løpet av prosjektet har jeg vært så heldig å bli invitert på ulike seminarer og kurs som Sjømannskirken arrangerer. Blant annet en tur til Dubai, utreiseseminar ved Universitetet i Stavanger og PIO kurs. I Dubai var jeg under kategorien delvis deltagende observatør, som vil si at jeg er en del av miljøet som skal observeres, men deltar ikke i de spesifikke aktivitetene (Fangen, 2004). Når jeg var med på utreiseseminaret satt jeg blant publikum og kun observerte, en ikke-deltagende observatør. Ifølge Fangen (2004) skal en unnlate bevisst å involvere seg i handlinger, og oppgaven her er kun å observere. Sjømannskirkens representanter var klar over at jeg var der sammen med dem. Når jeg var med på PIO kurs i mars var jeg fullt deltagende observatør. Jeg var med på kurset på lik linje som de andre deltakerne.

For å få med meg mest mulig benyttet jeg meg av hjelpemidler, som data og notatbok der jeg regelmessig skrev ned mine observasjoner. Turen til Dubai var over 5 dager, og ble til et «reisebrev» som kan leses i vedlegg 4.

4.3 Kvalitetssikring

Det finnes flere ulike metoder og måter å drive forskning på. I dette prosjektet har jeg valgt metoder på bakgrunn av hva som jeg ser som praktisk mulig, mest hensiktsmessig og selvfølgelig ønskelig. Metodevalget som er brukt i denne oppgaven vil nødvendigvis ikke vært de samme om andre ville valgt om de skulle utført dette studiet. Jeg vil videre i dette delkapittelet gjøre en overordnet vurdering for de valgene som er tatt, samt komme inn på de tre vanligst kvalitetskriteriene som anvendes for å sikre forskningens kvalitet, validitet, reliabilitet og overførbarhet (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2017).

Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Validitet, reliabilitet og overførbarhet er tre begreper som er viktige å hele tiden vurdere i en forskningsprosess.

- Begrepet validitet henviser til prosjektets gyldighet, og i kvalitative studier handler det mer konkret om man undersøker det man skal undersøke. Slik at datamaterialet man

får inn besvarer problemstillingen og forskningsspørsmålene (Larsen, 2017). I en forskningsprosess er det ofte slik at man opptil flere ganger må justere sitt prosjekt og problemstilling i møte med det feltet man studerer. Ved oppstart av dette prosjektet formulerte jeg relativt klart problemstilling og forskningsspørsmål. Underveis i prosessen har det blitt gjort justeringer på problemstillingen og forskningsspørsmålene, men hoved essensen har vært den samme hele tiden. Ved å gjøre disse forandringene har jeg klart å identifisere funnene mine på en bedre måte.

- Reliabilitet viser derimot til prosjektets pålitelighet. Et eksempel på dette er om datasamlingen er gjennomført med nøyaktighet, slik at vi kan stole på de resultatene man får. I kvalitative prosjekter er det ikke alltid like enkelt å sikre høy reliabilitet, slik som for eksempel i naturvitenskapelige prosjekter. Dette på grunn av at forskere observerer og tolker ting ulikt. I intervjusituasjoner kan både intervjuobjekt og intervjuer bli påvirket av ulike elementer, kanskje hadde informantene sagt noe annet noen dager senere, eller om intervjueren var noen annen? (Larsen, 2017). Ifølge Johannessen et. al. (2017) må også forskningsprosjekter med høy reliabilitet kunne gjentas i en senere anledning og oppnå relativt likt resultat. En utfordring som kommer i samfunnsvitenskapelig forskning, er at mennesker og samfunn hele tiden er i endring. Det at samfunnet er dynamisk og konstant i endring kan resultere i for eksempel at de truslene og sakene som er aktuelle i dag, ikke er like aktuelle om to år.
- Overførbarhet har som mål om å kunne overføre funnene til andre grupper og aktører enn de som har vært med i denne undersøkelsen (Larsen, 2017). Dette prosjektet er avgrenset til en frivillig norsk organisasjon – Sjømannskirken, norsk kirke i utlandet. Prosjektet er ytterligere avgrenset ved å sette søkelys på Sjømannskirkens beredskapsrolle opp mot nordmenn i utlandet. Et tema som det også er skrevet relativt lite om. Alle prosjekter er unike, noe som gjør at helheten av et prosjekt som har med mennesker å gjøre aldri kan overføres. Derimot finnes det alltid enkelte elementer som kan overføres til andre organisasjoner eller til beredskapsarbeid. Eksempelvis har de ansatte ved Sjømannskirkens en felles begrepsforståelse, og et felles verdigrunnlag angående hvorfor arbeidet er meningsfylt. Dette gjør at alle jobber mot det samme, noe som styrker enhver organisasjon.

4.4 Forskningsetikk

Når det forskes, er det nødvendig å være bevisst på de etiske aspekter ved forskningen. I løpet av metodekapittelet har jeg kommet inn på ulike begreper; begreper jeg mener er viktige å ha en felles forståelse for. Dette bidrar til å belyse hvordan samspillet mellom kunnskap, virkelighetsforståelse og metode, noe som vil påvirke alle forskningsprosjekter. Eksempelvis vil intervjuene som blir utført i dette forskningsprosjektet vil være preget av informantenes ontologi, altså deres oppfattelse og forståelse av temaet. Dokumentanalysen derimot vil være preget av min ontologi.

En annen ting er objektivitet og uavhengighet i forhold til temaet som skal forskes på. Med dette menes at man ikke skal ha forutinntatt oppfatning under selve prosessen. Sjømannskirken er en organisasjon jeg ikke hadde relasjoner til, samt lite kunnskap om. Deres beredskapsarbeid var fjernt for meg frem til høsten 2021. Det har vært enormt kjekt å se alle parallellene mellom teori og empiri, og et sluttresultat jeg ikke hadde sett for meg. I løpet av mitt prosjektarbeid har jeg hatt en stor nysgjerrighet på hvordan Sjømannskirkens beredskapsarbeid er, og hva som må til for å oppnå de beste resultatene.

5.0 Empiri

30 dokumenter og 11 intervjuer er gjennomgått. Informantene ble stilt spørsmål for å belyse Sjømannskirkens rolle som beredskapsaktør i utlandet, men også på bakgrunn av deres evne og erfaring å belyse sider av teorien som jeg ikke har funnet i andre dokumenter.

I dette kapittelet blir de samlede funnene og dataene presentert, og de skal være med å besvare oppgavens problemstilling:

Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?

Forskningsspørsmålene skal bidra til å besvare problemstillingen som er satt for denne prosjektoppgaven. For å få til en god struktur har jeg valgt å benytte meg av forskningsspørsmålene til hoved overskrifter. Flere av funnene som er blitt gjort kan til tider gli over i hverandre. Noe som kan gjøre at det ikke alltid er like enkelt å få et tydelig skille mellom funnene.

5.1 Sjømannskirka

Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet er en frivillig organisasjon med en base i Norge, som støtter opp om organisasjonens arbeid for nordmenn i utlandet. Virksomhetens målgruppe er alle nordmenn i utlandet, og per dags dato består den av 28 kirker rundt om i verden, en offshore prestegruppe, studentprester, nettkirke og ambulerende prester som arbeider der Sjømannskirken ikke har stasjoner. I figur 5 får vi en oversikt over Sjømannskirkens kirker i utlandet.

Sjømannskirka i utlandet

Aberdeen	Mallorca	Hamburg	Belgia
London	Torrevieja	Rotterdam	Rio de Janeiro
Houston	Tenerife	Pattaya	Stockholm
Los Angeles	Lanzarote	Hamburg	Paris
Miami	Costa del Sol	Berlin	Genève
San Francisco	Gran Canaria	Alanya	Singapore
New York	Albir-Villajoyosa	Ayia Napa	Dubai

Figur 5: Sjømannskirka i utlandet (Sjømannskirken, 2022e)

Før vi går nærmere inn på hva og hvordan Sjømannskirken arbeider i dag, la oss spole noen år tilbake, nøyaktig 158 år. Da var pastor Johan Cordt Harmens Storjohann på studietur til Leith i Skottland i 1864. På reisen sin traff han en gjeng norske sjømenn, og så at de trengte kirkens nærvær og forkynnelse. Etter at Storjohann returnerte til Bergen startet han med etableringen av Sjømannsmisjonen, og 31. august 1864 ble organisasjonen stiftet og fikk i den tid navnet *Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for Skandinaviske Sjømend i fremmede Havne*. Navnet ble valgt for å unngå misforståelser, samt få frem formålet og hensikten med organisasjonen. Det var viktig å få frem at det ikke bare var misjonsvirksomhet, men et kirkelig nærvær for de alle sjømenn som ikke hadde mulighet til å oppsøke sin kirke i Norge (Wasberg, 1964).

Fra starten av ble det etablert arbeid i Norge for å samle inn penger til virksomheten. Kvinneforeninger samlet inn penger, de holdt basarer og sendte julegaver til sjøfolkene. I tillegg til de mange kvinneforeningene rundt om i Norge, fikk organisasjonen støtte fra skipsredere. De ga støtte i forhold til hvor mange skip og sjøfolk de hadde ute. Sjøfolkene var også opptatt av at de skulle bidra, ikke bare være mottakere. For organisasjonen og prestene var forkynnelse av det kristne evangeliet en sentral del, men det tok ikke lang tid før sjømannsprestene så at det var flere behov som meldte seg på. Som når sjømenn lå på sykehus i et fremmed land, og uten å kunne språket, var det mer enn det åndelige behovet som meldte seg når presten kom på besøk. Det ble derfor vanskelig å skille mellom de sjelesørgeriske oppgavene og de som var av mer praktisk karakter. Det å gå om bord på et skip for å besøke sjøfolkene var like så viktig som å drive forkynnelse (Wasberg, 1964). Den tidligere generalsekretær Kjell Bertel Nyland begrunnet diakonien på følgende måte:

«Omsorg for medmennesker er verdifull og meningsfull i seg selv. Å tjene ved bordene, å gå den annen mil, å gi den som tørster et glass vann, trenger ingen annen forklaring enn at det er et uttrykk for selve kirkens vesen.» (Nyland, 2005, s. 42).

En sjømannskirke skulle være en trygg «havn» for sjømennene, og organisasjonen etablerte flere nye havner. I 1931 skiftet organisasjonen navn til *Den norske Sjømannsmisjonen*, et navn som flere eldre bruker den dag i dag (Wasberg, 1964). I 1976 var første gang Sjømannskirken fikk forespørsel om å ta på seg det offisielle folkekirkelige ansvaret for Den norske kirkes arbeid for alle nordmenn i utlandet. Lenge hadde de da sett at det var stadig flere nordmenn

som reiste til utlandet for korte og lengre perioder. Tidene forandret seg, og det var ikke bare sjøfolkene som hadde behov for kirkelig betjening utenfor de norske grensene. Nordmenn i utlandet var nå blitt en mer mangfoldig gruppe, som besto av blant annet studenter, forretningsfolk, turister, pensjonister og trailersjåførere samt sjøfolka. Disse forandringene førte til at Sjømannskirken måtte tilpasse seg for å «overleve». I 1990 skiftet organisasjonen igjen navn til *Den norske Sjømannsmisjon - Norsk kirke i utlandet*. Navneendringen skulle tydeliggjøre at de ikke var der kun for sjøfolk, men for alle nordmenn i utlandet. På samme tid slet Sjømannskirken med økonomiske problemer. Dette kom hovedsakelig etter store omstruktureringer som startet i organisasjonen på midten av 1970-tallet. Det var krise i norsk skipsfart og flere sjømenn ble sagt opp. Omstruktureringene førte til at store støttespillere som hadde identifisert seg med sjøfolkene var borte. Fra 1988-1992 var underskuddene store, hele 7,7 millioner. Som et ledd i arbeidet med å «overleve» ble det sendt forespørsel til Stortinget. Håpet var at de skulle gi Sjømannskirken et betydelig løft i statsstøtte. I 1988 var statsstøtten i overkant av 18 prosent, og i 1992 var tilskuddet steget til i overkant av 30 prosent av Sjømannskirkens inntekter (Sjømannskirken, 2022c). På en generalforsamling i 2003 kom organisasjonens siste navneendring, som er det nåværende navnet: *Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet*. I statsbudsjettet for 2014 var Sjømannskirkens bevilgninger fremdeles bare i overkant av 30 prosent, samtidig som Sjømannskirken hadde økt bemanning for å imøtekomme behovet til stadig flere nordmenn i utlandet. Siden 1990-årene har det vært en stigning i etterspørsel av Sjømannskirkens tjenester (Sjømannskirken, 2022c). I 2019 var statsstøtten 104 millioner (Innst. 14 S (2019-2020)), noe som tilsvarer rundt 30-40 % av Sjømannskirkens inntekter.

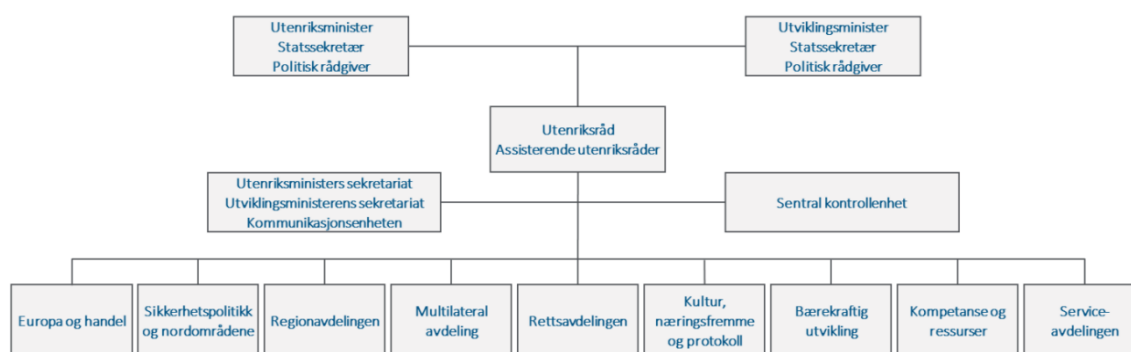
5.2 Hvilke kompetanser innehar Sjømannskirken for å drive beredskap?

Beredskapsaktører

Hvem er Norges beredskapsaktører? Når små og store kriser oppstår, har Norge flere ulike organisasjoner med ulik kunnskap som bidrar til å løse hendelsen. Disse organisasjonene definerer vi som beredskapsaktører (Hammervoll, 2014). Blålysetatene som er politi, ambulanse og brann- og redningstjenesten, er de mest kjente beredskapsaktørene Norge har. De løser oppdrag i hele Norge hver dag, og er det man kaller førstelinjen i krisehåndtering. Hver etat har hvert sitt spesialfelt, og sammen utfyller de hverandre.

Tross for at de utfyller hverandre relativt godt, så har blålysetatene behov for hjelp i enkelte typer kriser. Den norske beredskapens kjennetegner et samvirke mellom offentlige etater og frivillige beredskapsorganisasjoner. De frivillige finner man i lokalsamfunn, til lands og til sjøs. De innehar kunnskap, kompetanse og utstyr. I tillegg kjenner organisasjonene lokale risikoer og sårbarheter, vær og føre, folk og andre ressurser som trengs for å håndtere situasjonen. Derfor er de en helt sentral del av håndteringen av ulike typer hendelser. Den lokale tilstedeværelsen og kjennskapet er verdifull, men har liten verdi uten samhandling med de offentlige ressursene (Redningsselskapet, 2021). Tsunamien i Thailand i 2004 og terroren 22. juli 2011 er eksempel hvor det manglet samhandling mellom Norske myndigheter og de frivillige organisasjonene. Kvikkleirskredet på Gjerdrum natt til 30. desember 2020 derimot, viste at god kommunikasjon mellom blålysetatene og de frivillige ga gode resultater, koordinert innsats og samhandling. Frivillige beredskapsaktører har en avgjørende rolle for den norske beredskapen.

Ved hendelser i utlandet blir utenriktjenesten berørt. Det er om lag 830 ansatte i departementet, fordelt på to politiske ledelser. En administrativ ledelse, samt ni avdelinger som beskrevet i figur 6. Norge har per 26.januar 2021 totalt 101 stasjoner: 80 ambassader, ni generalkonsulater, 10 delegasjoner og to andre stasjoner (Deloitte, 2021). I tillegg til de norske fagstasjonene i utlandet har Norge 75 honorære generalkonsulater og 236 honorære konsulater, det vil si til sammen 311 honorære utenriksstasjoner (Store norske leksikon, 2022).

Figur 6: Organisasjonskart av utenriktjenesten (Deloitte, 2021).

Begrepet beredskapsaktør er et teoretisk uttrykk som flere av informantene ikke bruker i sin dagligtale. Noen av informantene fortalte at de måtte søke opp ordet på google før intervjuet.

Tar vi et søk på internett er det ikke mange definisjoner å oppdrive. Deler vi derimot begrepet beredskapsaktør opp i to *beredskap* og *aktør*, er det lettere å få en forståelse. I kapittel 3 er det brukt NOU 2000:24 sin definisjon på beredskap. Der blir beredskap definert som planlegging og forberedelser av tiltak for å begrense eller håndtere kriser eller andre uønskede hendelser på best mulig måte. Mens en aktør i følge det store norske leksikon er en person, gruppe eller institusjon som spiller en aktiv rolle, ofte på et bestemt område (Store norske leksikon, 2019). En beredskapsaktør er dermed en person, gruppe eller organisasjon som er med på planlegging og forberedelser for å begrense og håndterer uønskede hendelser på best mulig måte.

Informantene er stort sett enige her om hva en beredskapsaktør er, men de uttrykker seg på ulike måter når de skal beskrive begrepet. Her er et lite utdrag fra intervjuene av deres oppfattelse:

«Ulike aktører i beredskapssaker og krisehåndtering.», *«Det er en part/aktør som har en formell rolle om noe skulle skje»*, *«Det er noen som har mulighet å være der for mennesker når de har behov for støtte»*, *«Hver person, organisasjon og bedrift har jo ansvar for sin egen beredskap i utgangspunktet. Ergo en beredskapsaktør kan være hvem som helst»* og *«Primært det å være en beredskapsaktør henger sammen med de nasjonale prinsippene for håndtering av kriser. Som er at vi har beredskap for det man har ansvar for i det daglige. Dersom det skjer en hendelse som berører ditt ansvarsområde»*.

Av de ni informantene som har sin tilhørighet i Sjømannskirken bekrefter alle at de er en beredskapsaktør. En av informantene fra administrative avdelingen i Sjømannskirken sier: *«Vi er en beredskapsaktør for de bedriftene og de som treng oss. For det mangelfulle nettverket som de ikke har når de er i utlandet. Me er relevante sammen med UD og andre samarbeidsaktører. Så vi er en av aktørene i en krise i utlandet»*. En av de ambulerende sjømannsprestene fra Sjømannskirken forklarer: *«... i beredskap ligger også det psykososiale og omsorgs aspektet. Og der tenker jeg at vi er en aktør»*.

Nasjonal versus internasjonal

Ofte er det blålysetatene vi forbinder med beredskapsaktører, men finnes det kriterier for å være dette nasjonalt og internasjonalt? Ifølge informantene er det litt usikkerhet og uenighet om dette. En informant fra en fast stasjon sier: *«Jeg tenker at alle kan være med i beredskap, men vi har ulike roller. Det er livsviktig at de som er med, er beviste og har fått opplæring i hva som er min rolle»*. En av informantene fra UD forteller: *«Til en viss grad, men for å nevne det igjen så skal jo enhver person og bedrift ta ansvar for seg sjøl. Men viss ikke det strekker til, så er det jo landets myndigheter som skal bistå»*. Flere av informantene refererer til de lokale lover og regler i det landet de er i, og vil derfor si at det er noen kriterier som er like, andre ikke. En annen informant fra UD mener at det er forskjeller, og sier: *«Ja det er forskjell på det. Det er forskjeller på å operere i Norge og i utlandet. Viss du opererer i Norge, har du norsk lov å forholde deg til. Og man kan lovregulere enkelte funksjoner. Men gjør man det internasjonalt, er man en gjest i et annet land. Da følger man internasjonale konvensjoner om samarbeid, som gjør at vi kan håndtere vårt oppdrag ute. Så det er stor forskjell på å gjøre det i Norge og i utlandet»*.

Beredskapsaktørens kompetanse

Man snakker ofte om hvilke kompetanser og egenskaper en må inneha for å være i stand til å lykkes. Hvilke kompetanser trenger en beredskapsaktør? Her svarer de fleste informantene at hvilke kompetanser en bør inneha er avhengig av hvilke funksjoner en har opp mot hendelsen. En av informantene fra UD sier: *«Kommer an på hva beredskapsaktøren skal ha ansvar for. Er du beredskapsaktør for DSB, så har du ansvar for å ha kunnskap om eksempelvis flom. Det gjelder jo å ha god og grundig kompetanse for sitt ansvarsområde. Det er det man har ansvar for. Henger tett sammen med prinsippene for beredskap»*. Av andre egenskaper og kompetanser som går igjen hos informantene er blant annet *rolleavklaring, samarbeid og kommunikasjon* en sentral del. De nevner også de *medmenneskelige* faktorene som å *være glad i mennesker, empati, nærhet, menneskelige reaksjoner, tilstedeværelse og ikke minst tåle å våge*. At beredskapsaktørene har kunnskap om hverandres roller og ansvar, er en forutsetning for å lykkes (Politihøgskolen, 2022).

Om det er forskjeller på å være en beredskapsaktør i Norge versus i utlandet svarer også mange av informantene det samme. De påpeker at prinsippene er kanskje de samme, men nå

skal du operere i ukjent terreng. Derfor kreves det andre kunnskaper som blant annet: *språk, lokal kompetanse, kultur, religion* og en viss kontroll på *lovverk og myndighetenes* rolle i landet du oppholder deg i. Når de snakker om lokal kompetanse, henviser de til alt fra hvor det lokale apoteket er til hvordan en får hjelp om det trengs. En av Sjømannskirkens informanter fra administrasjonen sier om forskjellen mellom Sjømannskirkens rolle i Norge versus utlandet: *«Forskjellen er at Sjømannskirka har et mandat i utlandet, og ut ifra den norske kirke og den norske stat så har vi fått mandat å være en forlenga arm i utlandet. Når vi kommer heim til den norske grensa så har vi ingen mandat offisielt lengre. Da tar det lokale nettverket over, men når det er sagt så har vi en forpliktelse i forhold til alle avtaler vi har. Da er det inn mot selskapene som vil ha oppfølging av sin bedrift, før, i og etter en krise».*

Sjømannskirkens kompetanse

Hva slags kompetanse er det Sjømannskirken sitter på? En av informantene fra administrasjonen nevner at: *«... vi har 150 års erfaring med nordmenn i krise i utlandet. Det er den erfaringen vi ønsker å gi tilbake til næringsliv og folk vi møter. Det er ikke noe vi kan lese oss opp på i teorien. Vi prøver å ta med det vi har erfart opp gjennom årene, for å bli mer bærekraftige i å møte mennesker der de er».* Det at Sjømannskirken har hele verden som nedslagsfelt, betyr at de kommer borti mange hendelser, både store og små. *«... andre organisasjoner har fokus på store hendelser, (...) men vi har fokus og kompetanse på nordmenn som har en krise eller havner i trøbbel i utlandet».* Denne kontinuerlige erfaringen er noe flere nevner som kanskje den viktigste kompetansen de innehar. Det nevnes også at det er få andre organisasjoner som har det store nettverket som Sjømannskirken har opparbeidet seg gjennom alle disse årene. Informanten fra UD sier: *«De er jo i en særstilling da de er ute mange steder, og har kirker mange steder. Så det er ingen andre organisasjoner som har den tilstedeværelsen».*

Ansatte i Sjømannskirken har også bred erfaring når det kommer til å møte mennesker, de har bakgrunn som eksempelvis prest, diakon, lærere og ledere og har derfor livs-, skole- og arbeidserfaring med å møte mennesker i ulike situasjoner. De nevner at de jobber tett opp mot mennesker, og ikke minst bryr seg om mennesker. Det psykososiale, medmenneskelige, kommunikasjon og omsorg er noe som går igjen. En av informantene fra UD nevner også at Sjømannskirken sitter på en kompetanse som er veldig ulik ut ifra hvilke områder de arbeider

i. Det henvises da til blant annet «familieveiviseren», deres retningslinjer for oppfølging av barn og familier, men også den diakonale funksjonen opp mot enkeltindivid. Det nevnes også kompetanse som kriseforståelse: «... slik at de kan være støtte og samtalepartner i større hendelser. Da tenker jeg spesielt på det å ha samtale med folk i krise – er noe de er veldig relevante på. Det å ha tid og rom. Det er ikke noe som skal gjøres, men man skal være der som støtte for de som er rammet. Det er jo en viktig del, men det er ikke en naturlig myndighetsdel. Vår funksjon er jo en annen. Så de utfyller jo vår rolle».

Kompetansen som Sjømannskirken besitter nevner informantene er en kombinasjon av flere faktorer. Blant annet at de velger ut fra erfaring og bakgrunn ved tilsetninger, de ansatte får god opplæring med ulike kurs og en mengde trening, og også at alt er satt i system. Slik at erfaringsdeling og evaluering av seg selv er en del av hverdagen deres. Da de ansatte i Sjømannskirken blir sendt på kurs, vil de hele tiden følge de faglige oppdateringene. En av informantene som er ambulerende prest legger til: «... vi kan kanskje spesialisere oss enda mer. Jeg mener vi har denne kompetansen vi trenger. Men ved dramatiske og store situasjoner som en tsunami ol., det bør vi nok kurses mer på, og det kan nok Sjømannskirken intensivere. Samarbeid med Røde Kors og Kirkens Nødhjelp på slike kurs de tilbyr. Slik at vi utvikler vår kompetanse ...».

I tillegg til dette skriver Skants (2021) at medarbeiderne i Sjømannskirken skal ha kompetanse innen beredskap, som består av introduksjon i beredskap og krisehåndtering, samt et halvt års oppfølging av dette temaet. De skal ha kjennskap til lokale varsling og beredskapsplaner. Det er også mulighet for videre opplæringskurs innenfor fagfeltet.

5.3 Hvordan arbeider Sjømannskirken i ulike operasjoner?

Fleksibilitet er et begrep som passer med Sjømannskirken. I figur 5 er det listet opp hvor Sjømannskirkens stasjoner er i dag. Siden 1864 har de hatt nærmere 100 stasjoner, men sjelden mer en 30 på samme tid. De har stengt kirker, blant annet i Baltimore, Montreal og Curaçao. Samtidig har de etablert nye kirker og ambulerende tjenester der nordmenn er til stede (Fonbæk D. , 2011).

Profesjonalisering av beredskap

Som tidligere nevnt ble Sjømannskirkens krisehåndtering profesjonalisert og videreutviklet til en beredskapsordning i slutten av 1980-tallet. Det var erfaringene prestene gjorde i Nordsjøen som ble begynnelsen på en økt satsing og profesjonalisering. Igjen, det var sjømannsprestene som tok initiativ og ledet vei. Det var altså ikke en bevisst satsing og styring fra ledelsen i organisasjonen. Oljeindustrien satte krisehåndtering og psykososial oppfølging på dagsorden etter Alexander Kielland-ulykken. Nordsjøprestene fikk en naturlig plass i dette arbeidet, og de ga innspill til utformingen. Spesielt nordsjøprest Bjerkholt begynte å arbeide for at Sjømannskirken i helhet skulle satse på beredskap og krisehåndtering. Dette viste Hovedstyret liten interesse for, og det ble derfor noe prestene utviklet på egenhånd. Prestene hentet kunnskap fra ulike hendelser, etablerte et faglig nettverk og kurs for videreutdanning. I 1990 startet Bjerkholt sammen med kollega Jensen kurset «Pårørende – Informasjon – Omsorg» (PIO), som var et kurs som ga innføring i hvordan en kan møte pårørende og etterlatte i en ulykkessituasjon (Sjømannskirken, 2022b).

Etter dette fikk Sjømannskirken som helhet en økt forståelse og interesse av å videreutvikle beredskap og krisehåndtering. I midten av 1990-årene fikk Sjømannskirken for første gang etablert beredskapskontrakter med ulike oljeselskaper i Nordsjøen og norske rederier. Avtalen inkluderte Sjømannskirkens verdensomspennende nettverk, samt at ressurser innen kriseberedskap ble stilt til disposisjon om det skulle være behov. Internt i organisasjonen ble det iverksatt tiltak for kompetanseheving og øvelser. Sjømannskirkens overordnede strategi for beredskap ble for første gang laget og vedtatt i 1999. Samarbeidsavtalen mellom Europeiske Reiseforsikring var en viktig hendelse for Sjømannskirken. Den innebar at de to aktørene skulle samarbeide ved større katastrofer og ulykker i utlandet (Sjømannskirken, 2022b).

I flere år hadde det vært et samarbeid mellom Sjømannskirken og Utenriksdepartementet. Julen 2004 var 3000 nordmenn på juleferie i Thailand. 2. juledag ble Sør-Øst Asia, inkludert Thailand rammet av en tsunami. 220 000 menneskeliv gikk tapt, og 84 av dem var nordmenn. Samme kveld som katastrofen inntraff, fikk Sjømannskirken forespørsel fra den norske ambassaden i Thailand om å komme til Phuket. Dagen etter ankom Sjømannsprestene Sirnes og Vangen. Ettersom omfanget av naturkatastrofen ble tydelig, ble Sjømannskirkens stab av

ansatte og frivillige forsterket i dagene som fulgte. Sjømannskirkens store nettverk, unike erfaring og kompetansen innen sorgarbeid var nøkkelord for deres viktige rolle i krisehåndteringen etter en så omfattende katastrofe (Sjømannskirken, 2022b). Samarbeidet under Tsunamihendelsen førte til en formalisert overordnet avtale mellom Sjømannskirken og Utenriktjenesten, noe som blir beskrevet i kapittel 5.3.

Myndighet

Å være utenfor norske grenser betyr med andre ord at en gjest i et annet land. Noe som også resulterer i andre lover og regler. En av de ambulerende prestene forklarer dette godt: *«Vi har plikt å følge de gjeldene lover, og regler i de landene vi er i. Slik at vi oppfører oss slik landet krever. Så har vi jo også våre egne lover og regler som norske borgere, som kanskje ikke er lovregulert i de landene vi er i, som vi også må følge».*

Sjømannskirkens informanter forteller at de ikke har noen myndigheter i vedkommende land, men de samarbeider godt opp mot UD/ambassaden/konsulatet, og andre nødetater i landet de oppholder seg i. De ambulerende sjømannsprestene reiser på vanlig turistvisum i de ulike landene. Med et unntak, sjømannspresten i Thailand. Han er diplomat, og er en del av ambassadens stab. En av informantene som er ansatt i UD, forklarer at de har en annen rolle og myndighet enn blant annet Sjømannskirken. *«... vi har rettigheter i forhold til Wien konvensjonen. Vi har rettigheter til å yte tjenester til våre landsborgere, vi har rettigheter til å komme i kontakt med dem. Vi har rett til å få informasjon om dem om det har skjedd noe. Vi har et internasjonalt samarbeid som er formalisert gjennom konvensjoner, som gjør at vi har rettigheter og myndigheter som for eksempel ikke Sjømannskirken har».*

Sjømannskirkens arbeid opp mot beredskap

Som gjest i et annet land må Sjømannskirken operere gjennom gjeldene lover og regler. Hvordan arbeider de opp mot beredskap? Sjømannskirka ble grunnlagt for å betjene norske sjøfolk på alle hav og havner. De bekrefter at Sjømannskirken må endre seg for å være relevante. Hvordan de arbeider opp mot beredskap er avhengig av hvilke stillinger de innehar, og om de arbeider i beredskapsorganisasjonen eller er utstasjonerte.

Intervjuene ga et godt overblikk over Sjømannskirkens oppgaver. Sjømannskirkens beredskapsavdeling holder seg hele tiden faglig oppdaterte. En av de ambulerende sier: «*Vi jobber veldig bra, det har blitt et bevist fokus*». En annen ambulerende prest sier: «*Vi må holde på med beredskap for å være relevante. Hadde vi holdt på med trosopplæring og gudstjenester så hadde vi ikke vært relevant for folk. Det er ikke det folk treng oss til. Vi må hele tiden jobbe med beredskap. Internberedskap innad i organisasjonen er viktig, slik vi er drillet på å møte folk når det skjer noe. Vi må være oppdatert på hvordan verden er, og hva som er god krisehåndtering*».

De sender stadig egne ansatte på kurs, men kurser også andre aktører. Sjømannskirken arrangerer blant annet det mer anerkjente PIO-kurset. Sjømannskirken har en beredskapstelefon som er tilgjengelig 24/7, og det er ulike som bærer denne på vakt. Det finnes også en app som er utviklet av Sjømannskirken. De jobber ut mot sine ansatte, de som allerede har en samarbeids-/beredskapsavtale, men også opp mot nye mulige kunder. Relasjonsbygging, øvelser, trening, seminar og undervisning er det som kommer frem i intervjuene.

De ulike arbeidsoppgavene opp mot beredskap varierer ut ifra om du er ambulerende eller har en fast stasjon, men også fra stasjon til stasjon. Dette ut ifra hvilken hovedgruppe nordmenn som befinner seg i området. Et utdrag fra den ambulerende tjenestens tanker rundt dette er: «*Det gjelder å finne nye måter å betjene nordmenn på som fortsatt er i utlandet. I næringsvirksomhet, i bistand, misjon, studenter, turister og som fastboere. Så er spørsmålet hvordan vi skal betjene dem. Vi har jo vårt kirkelige mandat, og må prøve å følge våre kirkemedlemmer å yte dem enn kirkelige tjenesten. Men jeg er også opptatt av at kirken har en diakonal funksjon, og den diakonale funksjon er jo å prøve å øve nestekjærlighet. Å det gjøres jo på forskjellige måter, men en av de diakonale oppgavene er jo å hjelpe mennesker som er sårbare, og er i en svak situasjon*».

Oppsøkende

Sjømannskirken ønsker å være oppsøkende, noe som resulterer i at de ofte oppsøker steder der nordmenn befinner seg. Det kan være ved å ringe på en dør eller ta en telefon til noen, ofte med tips i forveien av familie eller venner. De oppsøker også større norske «foreninger»,

som lønningsspils i Dubai. Mange av stasjonene har lokale vakttelefoner, som gjør at de kan nås hele døgnet. Det blir også satt opp faste ukeprogram som passer opp mot hovedgruppens behov. Eksempel på dette er blant annet grøt, middag, utflukter, gudstjenester, lokale beredskap seminarer, utreiseseminar og øvelser. De jobber også opp mot egne beredskapsplaner. Ansatte i Sjømannskirken ser også viktigheten med å ha jevnlig kontakt med ambassade, og også ha en god relasjon til landets myndigheter.

Deres felles mål poengteres godt i ett av intervjuene med en ambulerende prest: *«Har du det bra skal du komme og spise vaffel, men har du det dårlig kan du også komme og spise vafler».*

Typiske beredskapshendelser

Hva slags beredskapshendelser er typiske for Sjømannskirken, og hvordan arbeider de i operasjonene? Beredskapshendelser og sosialsaker kan fort gli over i hverandre. Derfor har Sjømannskirken utarbeidet to definisjoner. En beredskapshendelse er: *«en alvorlig hendelse som skal prioriteres og medføre, som oftest, en type omdisponering av dagens planlagte gjøremål»* (B. Ystebø, personlig kommunikasjon, 19. april 2022). På grunn av pandemien har de ikke benyttet seg av samme utregningsmetode for hendelser, da nordmenn ikke hadde de samme reisevanene som i et normalår. Derfor må vi helt tilbake til 2019, da var organisasjonen til støtte ved 364 hendelser i utlandet. Siden 2012 har beredskapshendelsene ligget mellom 300 til 400 hendelser årlig (B. Ystebø, personlig kommunikasjon, 19. april 2022).

En sosialsak derimot er: *«Der en eller flere personer får konkrete og nødvendig hjelp med ett eller flere praktiske spørsmål for å mestre sin aktuelle livssituasjon. Ved en sosialsak vil følgende kriterier ofte være til stede: 1. Et element av aktuelt/akutt behov, 2. Behov for kontakt med andre aktører (f.eks. familie, venner, politi, forsikringselskap, gravferdsbyrå, reiseoperatør og bank). 3. Behov for oppfølging».* Sjømannskirkens tall på sosialsaker i 2019 var 1188 henvendelser (B. Ystebø, personlig kommunikasjon, 19. april 2022). Henvendelsene kommer både inn til beredskapstelefonen, ofte er det de som har beredskapsavtale som ringer her. Mens privatpersoner ofte tar kontakt med de enkelte stasjonene.

Ifølge Fonbæk (2013) er det et økende antall nordmenn som får hjelp av Sjømannskirken. UD bekrefter at konsulærsaker har økt, da nordmenn stadig reiser mer og tar med seg sine

problemer eller ikke kjenner til landenes religion, regler og skikker (Fonbæk, Ege, & Lauveng, 2010). I Sjømannskirken på Costa Blanca er det ofte stappfullt, men bak fasaden hviler det mange triste skjebner. Flere ganger må de ansatte ved Sjømannskirken kaste de de har i hendene og rykke ut. Hvert år har de omtrent 600 hjemmebesøk og sakene er forskjellige. Det kan være alt fra skikkelige krisesituasjoner til vanlig oppfølging (Teigen, 2019). I Innst. 12 S (2015-2016) bekreftes det at den økende mengden av det diakonale arbeidet kommer i endring med mange nye grupper nordmenn i utlandet. Dette krever både kompetanse og kapasitet (Innst. 12 S (2015-2016)).

Typiske oppgaver varierer også ifra stasjon til stasjon. Sjømannsprest Færvåg beskriver til Nettavisen at typiske situasjoner der folk tar kontakt med Sjømannskirken er en som ringer etter han er blitt ranet. En annen situasjon er at barn hjemme i Norge ringer da de har sluttet å høre fra mor eller far som bor der nede (Teigen, 2019). I intervjuene kommer det frem at brutte relasjoner, familievold, overgrep, barnevernssaker, rus og psykiatriproblematikk, fengsel- og sykehusbesøk, personlige kriser, trafikkulykker og dødsfall er eksempler på problematikk og hendelser Sjømannskirken blir eksponert for. I et innlegg av Gjerstad (2016) beskriver hun at i løpet av februar 2016 bidro Sjømannskirken i Thailand med hjelp til nordmenn 64 ganger, noe som tilsvarte cirka 100 timer. Det var både fastboende og tilreisende som hadde behov for hjelp. Rus og psykiatri er et stort problem. Flere av de som reiste ned kom med en returbillett, men så havner de på kjøret og billetten går ut. Reiseforsikringen utløper også enkelte ganger. For de som er gjengangere, blir muligheten for at familien vil og kan hjelpe brukt opp. Og det er ikke alltid ambassaden kan hjelpe da saken ikke tilfredsstiller kravene som er satt (Gjerstad, 2016).

Sjømannskirken møter små og store hendelser, altså hele spekteret. «*Det er mange beredskapssituasjoner som kunne vært unngått om folk bare hadde tatt ansvar for seg selv*» sier en av de ambulerende prestene. Det kan være lett å se de praktiske tingene som Sjømannskirken hjelper til med for eksempel mat, klær, omsorg, de praktiske gjøremålene ved dødsfall, hjelpe med å søke ulike papir/dokumenter/pass og samtaler. Det ligger så mye mer bak som tilrettelegging og kontakt med blant annet barnevern, UD, NAV, familie og politi. Noen trenger mer støtte en andre, og Sjømannskirken kan gi en annen støtte en hva UD kan, da de er en myndighet.

I arbeidet opp mot barn og barnevernssaker henviser informantene til at det flere ganger er vanskelig. Sjømannskirkens ansatte har melde- og avvergeplikt, noe som gjør at de samarbeider med Barnevernet i Norge, Barnevernsvakta i UD og lokalt barnevern. En av oppgavene deres er å skape tillit hos foreldrene slik at de ikke forsvinner med barna igjen. I noen saker vet foreldrene ikke at saken er meldt, og grunnen er at de er redde for at de skal flukte med barna, sier en av informantene.

Å være et medmenneske når livet har møtt bunnen er noe som informantene trekker inn. Sjømannskirkens oppgave i slike situasjoner beskriver en de ambulerende prestene bra: *«Våge å være, følge den andre. Skal ikke alltid løse problemer, og det er ikke alltid problemer som kan løses. Vi skal bare være med de gjennom vinternatta. De kan være ressurssterke personer, men akkurat nå rakna ting. Vi må finne lege, politiet og sykepleier. Hjelp til å finne de som de treng hjelp fra. Vi må våge å være der. Mange finner styrken selv av bare at noen er med dem. Forskning viser oss at det er ikke alltid er hendelser som avgjør livet, men det er det som skjer etter hendelsen. Det er ikke jeg som er unormal, men hendelsen er unormal. Trygge folk med at det er normalt å klikke, men det å kunne stå i det sammen med de helt til de treffer bunnen – der vokser det muligheter og nytt håp».*

En av de andre ambulerende prestene fra Sjømannskirken beskriver et realistisk eksempel. *«Plutselig sprenges en bombe på et kjøpesenter i Nairobi, der var det 3 nordmenn, to skada og en drept. Ambassaden ringer da om jeg kan komme. Noen pårørende har da lyst å reise med en gang å besøke de skadde, noen vil se stedet det skjedde. Skal noen møte dem, ønsker de å ha en minnestund. Alt etter hva folk måtte ønske. Det er utrolig mye oppfølging etter en hendelse, og det å kunne bistå den konsulære seksjonen ved ambassaden som kan ordne alt det praktiske. Men har ikke kapasitet til å ta seg av menneskene. Da kan vi være utfyllende, er det omfattede kan jeg ta med en kollega».* Det nevnes også at Sjømannskirkens jobber mye med pårørende i utvidet forstand. Dette fordi hovedpersonen kan være død eller ligger på sykehuset.

Et annet eksempel som blir trukket frem i intervjuene er da Alexander Dale Oen fikk hjertestans og døde i Flagstaff USA. Sjømannskirken ble da kontaktet og rykket ut. Sammen

med trener teamet, Olympiatoppen og media jobbet de sammen. Det å være en del av et team, er det Sjømannskirka ønsker å være. «*Vi er en brikke i et stort puslespill, for at dagene etterpå skal bli gode*» sier den samme ambulerende presten som forteller om hendelsen.

Familieveiviseren

Nordmenn i Spania forbinder de fleste med pensjonister, men det er over 20.000 nordmenn som bor i Spania (Folkestad, 2013). Aldersspennet er fra spebarn til pensjonister. Når det bor så mange i Spania, er det naturlig at noen av de også har problemer – slik som det er i Norge. «Familieveiviseren» er en egen avdeling i Sjømannskirken, det er et lavterskeltilbud rettet mot norske barn, unge og foreldre som oppholder seg i Spania i korte og lengre perioder (Innst. 14 S (2019-2020)). Det er en oppsøkende tjeneste som arbeider for norske, barn, unge og familier som oppholder seg der. Formålet med tjenesten er å fremme en tryggere og bedre hverdag for denne gruppen. Tjenesten er gratis, og Sjømannskirkens ansatte har taushetsplikt. De bistår på ulikt vis, og kan være en «brobygger» mellom det lokale og norske hjelpeapparatet (BUP, helsestasjon, barnevern ol.). Sakene de er involvert i varierer i stor grad. Alt fra familiekonflikter, mobbing, selvskading, angst og relasjonsutfordringer. Altså de samme problemene barn og unge opplever hjemme i Norge, men da med et mer omfattende offentlig tilbud (Sjømannskirken, 2022d).

I en artikkel trykket i Sjømannskirkens organ Bud & Hilsen kan vi lese om Familieveiviseren og deres hverdag. De fleste barna som oppholder seg i utlandet får en positiv erfaring. Nytt land, nytt språk, ny skole og nye venner. Men det er også barn som lider, enten fordi familiene har hatt problemer som ikke løses av en ny «start» i utlandet eller på grunn av at foreldrene «gjemmer seg» fra, for eksempel, det norske barnevernet. I de mest alvorlige sakene går barna på spanske skoler, slik blir de mer «usynlige» for det norske og spanske barnevernet. Både det norsk og spanske barnevernet kontakter Sjømannskirken for bistand. For spansk barnevern er Sjømannskirkens ansatte, for eksempel, med som tolk når de drar på hjemmebesøk. Ansatte i Familieveiviseren har flere historier om barn som opplever alvorlig omsorgssvikt i utlandet. De har til og med oppdaget et nettverk der foreldre som holder på å miste barna deler tips og råd om gjemmested og hvem de ikke må snakke med. Her påpeke diakon og daglig leder Bente Marie Ulveseter at Sjømannskirken har ingen forpliktelser, men de har faglig og moralsk ansvar for å hjelpe barna. Det er Sjømannskirken eller ingen (Folkestad, 2013).

5.4 Hvem har ansvar for nordmenn i utlandet?

Hva slags beskyttelsesplikt har den norske stat for sine borgere? Nordmenn er et folkeslag som er glad i å reise. Vi reiser rundt i Norge, til utlandet og noen velger til å med å bosette seg utenlands. Hvis noe går galt utenfor de norske grenser, hva skjer da? Har nordmenn alltid rett på bistand om de havner i trøbbel? Hvem hjelper oss? Dette er et dagsaktuelt tema, og nordmenn reiser og bruker mer penger på reise i inn- og utland en de noen gang har gjort (Flaatten, 2018). Ansvar er et begrep som her er relevant, i følge store norske leksikon handler det om en moralsk forpliktelse til å gjøre noe, om det er en oppgave, en aktivitet, et arbeidsområde eller lignende (Store norske leksikon, 2021).

Nordmenn i utlandet

I utgangspunkt er du som norsk borger samfunnets problem så lenge du befinner deg innenfor våre landegrenser. Er du i utlandet, er du ditt eget problem. Da det norske velferds- og omsorgssamfunnet ikke følger med på tur, og en kan ikke forvente at vertslandet gir deg nødvendig hjelp. Allikevel kan vi forvente assistanse og hjelp når noe skjer, hvis vi har tatt noen grep i forveien for å sikre oss. For eksempel med reiseforsikring. I Norge har vi i flere titalls ulike forsikringsselskap, den største er Europeiske Reiseforsikring som har mellom 40 - 50 % av markedet. En reiseforsikring er en avtale som i utgangspunktet dekker utgifter og betaling av erstatning, enkelt forklart en ren økonomisk forsikring. De bistår også med praktisk hjelp og har assistanse-tjeneste for å veilede og hjelpe om noe skjer. Europeisk Reiseforsikring har siden 2001 hatt samarbeidsavtale med Sjømannskirken. Denne samarbeidsavtalen omfatter fem områder:

- *Sykebesøk*
- *Aktiv skadehjelp, utbetaling av penger*
- *Bistand i dødsfallsaker*
- *Ledsager ved hjemtransport*
- *Større katastrofer og ulykker*

Det er altså veldig viktig å ha kjennskap til hva og hvilke rettigheter vi har i utlandet. Nordmenn har generelt alt for store forventninger i forhold til hjelpen de mener de skal få fra Reiseforsikring eller utenrikstjenesten (Skants, 2021)

Utenrikstjenestens rolle

Utenrikstjenesten er den norske etaten utenfor landet, og er underlagt Utenriksdepartementet. Deres hovedoppgaver er definert i Utenrikstjenesteloven og Utenriksinstruksen. I lov om Utenrikstjeneste §1 definerer utenrikstjenestens oppgaver (lov nr. 13, 13.mai 2002):

1. *Å ivareta og fremme Norges interesser i forhold til utlandet, herunder både norske særinteresser og de interesser Norge har felles med andre land*
2. *Å gi norske statsborgere råd og hjelp overfor utenlandske myndigheter, personer og institusjoner*
3. *Å gi bistand til norske statsborgere i utlandet, herunder bistand i forbindelse med strafforfølgning, ulykker, sykdom og dødsfall* (Lov om utenrikstjenesten, 2002)

Ifølge norsk offentlighet er det selvsagt at norske borgere i utlandet skal få hjelp av staten, det er også noe som borgerne forventer å få. Denne beskyttelsesplikten fra den norske stat er nært knyttet til legitimitet. Klarer ikke staten å beskytte borgerne sine i utlandet, vil den sosiale kontakten mellom borger og stat svekkes (Leira, 2017). I lovverket blir det formulert klart at staten har ansvar for norske borgere i utlandet om de treng hjelp ved eksempelvis ulykker, sykdom, dødsfall og strafforfølgning. Men hvor langt dette ansvaret strekker seg, samt hvilket ansvar borgeren selv har, står ikke spesifisert (Leira, 2015). Vi ser at staten stadig driver med ansvarliggjøring av borgerne når de reiser til utlandet. Statlige reiseråd, reiseregistrering og reiseforsikring er eksempel på hva de forventer av hver borger. Skulle en komme i trøbbel i utlandet, har en selv hovedansvar for å klare seg, og statens beskyttelsesplikt er gradert etter hvor mye ansvar borgeren viser. Denne ansvarligheten er derimot ikke et kriterium for at beskyttelsesplikten slår inn. Leira (2017) nevner tre problemområder som er avgjørende: kriseartikulering, kriserespons og konsekvens av kriserespons. Kriseartikulering, altså om media spiller en rolle. Statens beskyttelsesplikt aktualiseres som et politisk spørsmål når media beskriver situasjonen som krise. Hvis situasjonen ikke defineres som en krise utløses ikke

beskyttelsesplikten. Eksempel her er hendelsen som skjedde i Dubai, mars 2013. Marte D. Dalelv anmeldte en voldtekt til Politiet i Dubai, men ble selv fengslet. Saken fikk stor oppmerksomhet, og få dager etterpå ble hun satt fri. Utenriktjenesten ga konsulær bistand og utenriksministeren Espen B. Eide var hele tiden på saken. Sjømannskirken var en god støtte i påvente av rettsaken juli 2013. Det andre problemområdet sier noe om at vi er i en tid der sosiale media er viktigere en noen gang, og at i krisesituasjoner er det viktigere å få gjort noe og fort, enn hva som konkret gjøres. Her kan vi se tilbake til Irak 2004 da Osman Omar Osman ble pågrepet for og vært involvert i drap. Hendelsen fikk liten mediedekning, ambassaden var raskt på besøk hos han og han fikk innvilget 10 timer til rettshjelp. Til slutt det siste og tredje problemområdet som viser til konsekvensene av et politisk inngrep i krisesituasjoner. Der borgeren har trosset statens råd, men likevel får bistand (Leira, 2017). Da kan vi se tilbake få år tilbake, i 2019-2020 da det kokte hos Frp etter at regjeringen besluttet å hente heim en norsk-pakistansk kvinne som hadde sluttet seg til terrororganisasjonen IS og hennes syke barn. De politiske konsekvensene av dette var at Frp trakk seg ut fra regjeringen (Stephansen, 2020).

Utenriktjenesten opplever høye forventninger fra de norske borgerne. Kanskje høyere forventninger en hva Utenriksloven og instruksen tilsier, figur 7.

Hva utenriksstasjon bistår med:	Hva utenriksstasjon ikke bistår med:
<ul style="list-style-type: none"> - Utstedelse av pass til personer som kan dokumentere at de er norske statsborgere; og forlengelse av pass gyldighet - Kontakte familie og venner for å be dem bistå med penger og billetter - Gi råd om overføring av penger fra Norge - Gi råd og veiledning og legetjenester, sykehus og lignende - Bistå med å skaffe juridisk bistand - Bistå pårørende ved dødsfall i utlandet - Ved arrestasjon/fengsling i utlandet kan utenriksstasjonene formidle kontakt ved besøk i fengsel 	<ul style="list-style-type: none"> - Innblanding i rettsgang - Betaling av privat engasjerte forsvarere - Skaffe husvære, arbeid eller arbeidstillatelse - Betale regninger for hotell, lege, juridisk bistand el.l. - Overføring/utbetaling av sosialstønad - Oversette attester el.l fra norsk - Assistere i kjøpsrettslige saker - Dekke sykehusutgifter over Folketrygdens bestemmelser

Figur 7: Bistand utenriksstasjon (Skants, 2021)

Utenrikstjenesten og Sjømannskirken

Sommeren 2007 inngikk Utenrikstjenesten og Sjømannskirken en samarbeidsavtale. I avtalen står det i p.t. 2: *«Gjennom kontakt og samarbeid ønsker UD og Sjømannskirken å styrke informasjons- og aktivitetsinnsats innenfor de områder der samarbeid mellom våre to organisasjoner kan styrke arbeidet for felles mål. Det bør foregå gjennom de kanaler og aktiviteter partene finner naturlig, som ved at Sjømannskirken inkluderes i UD's beredskapsplanlegging».*

UD og Sjømannskirken legger vekt på å øke forståelsen og respekt for det frivillige arbeidets betydning som psykososial faktor i en situasjon hvor norske borgere i utlandet befinner seg i en krisesituasjon.» (Skants, 2021, s. 9)

Forholdet mellom partene fungerer godt, og i forbindelse med hendelser har Utenrikstjenesten og Sjømannskirken hver sine oppgaver. På mange av stedene er arbeidsfordelingen avklart i en felles beredskapsplan (Skants, 2021). Dette gode samarbeidet bekrefter også en av informantene fra UD, og legger til: *«Jeg har vært ute flere ganger der Sjømannskirken har vært med, og det har vært en styrke».*

Ansvar

I Norge er vi vant med et offentlig hjelpeapparat når kriser oppstår, men det er ingen selvfølge i utlandet (Teigen, 2019). Verden er i dag mye mindre enn hva den var før. På få timer kan du være på et fly til den andre siden av jorda. Hva skjer når du krysser den norske grensa? Hvem har ansvaret for nordmenn da? Informantene er ikke helt samstemte i sine svar.

Halvparten av informantene refererer til at hver enkel borger har selv ansvar for eget liv, også når de velger å krysse den norske grensen og reise til det store utlandet. Informantene refererer også til reiseforsikring, myndighetene i landet som de oppholder seg i og UD. En av de ambulerende prestene legger til: *«Et eksempel er de som sitter i fengsel, er dømt på lokale lover og norsk UD kan ikke gjøre noe med å overprøve de lokale lovene. Det må gjennom det lokale rettsvesenet».*

De resterende informantene sier først at det er UD som har det formelle ansvaret for nordmenn i utlandet, men legger til at alle har ansvar for seg selv. En av UD's informanter sier: *«... det er her det blir komplisert. Når noen reiser fra staten Norge, så har man valgt det. Det betyr jo ikke at man har de samme rettighetene som man har når man er i Norge. Vi har et ansvar for å bistå nordmenn i utlandet. Så det formelle ansvaret er det vi som har. Det vises til Stortingsmelding om konsulær bistand, som beskriver forholdet til Sjømannskirken, men også når vi griper inn. Den gir oss hele bildet av når vi yter bistand og ikke, og hvem som får det».* En av de andre informantene legger til: *«Forventningene fra nordmenn til UD er ofte for store i forhold til hva vi kan gi hjelp til. Den enkelte må ta ansvar for seg sjøl og forholde seg til reglene som er i det enkelte land».*

Haugen (2011) skriver i et innlegg i Finansavisen at nordmenn på reise må ta mer ansvar. I innlegget kommer det frem at nordmenn ofte opptrer uansvarlig og utsetter seg selv for farer, og at flere ikke tegner reiseforsikring. Dette påpekes også i Gjerstad (2016) sitt innlegg. Her nevnes også at UD advarer nordmenn til å tro at staten kan redde dem når problemer oppstår på ferie. Flere nordmenn tror at man har med seg velferdsstaten i kofferten når de reiser til utlandet. Det er ikke tilfelle, men ambassader og utenriksstjenesten kan hjelpe folk til selvhjelp.

Hvilke roller og ansvar sitter Sjømannskirken på i møte med nordmenn i utlandet? Her er informantene samstemte. En av de ambulerende informantene sier dette: *«Sjømannskirka eier ingen kriser, om de ikke er selv kriserammet».* Og de forteller videre at de kun har ansvar for sine egne i utlandet, og ikke norske borgere generelt. Videre har vi en annen av de ambulerende prestene som forteller: *«Sjømannskirka har ikke et juridisk ansvar, men de har et moralsk ansvar. Som de tar tatt på seg for å bidra og støtte å være der for nordmenn i utlandet. Da er det spesielt viktig å nå nordmenn i kriser. Men ikke juridisk!».* I intervjuene kommer det også frem at Sjømannskirka er en frivillig organisasjon som har valgt å ta et ansvar for nordmenn i utlandet, men det er ikke pålagt. Noe som gjør at de kan trekke seg ut når de selv vil. Deres profil er å være kirke i utlandet, noe som innebærer flere oppgaver som gudstjenester, dåp, konfirmantundervisning, giftemål, religiøst samvær, tilrettelegger for at nordmenn skal ha et nettverk og være sosiale, men det innebærer også å være der for de som trenger hjelp.

Som nevnt kan Sjømannskirken trekke seg når de selv ønsker det, men flere refererer til beredskapsavtalen de har med flere ulike firma. En av de stasjonerte prestene sier «*Har vi beredskapsavtale har vi et større ansvar*». Den ambulerende presten legger til: «*... har noen en beredskapsavtale så har vi ansvar for å gjøre det vi skal. Og det er å slippe alt vi har i hendene og bidra*». Samarbeidsavtalen med UD blir også nevnt, og derfor blir Sjømannskirken involvert i flere ulike saker som omhandler nordmenn i utlandet.

Det «ansvaret» som går igjen i intervjuene med informantene er det medmenneskelige ansvaret som de refererer til. En av informant som har fast stasjon sier det slik: «*Vi har et mellommenneskelig ansvar. Vi har ikke ansvar for noen, men vi skal være der sammen med dem*». Sjømannskirken stiller opp i en krisesituasjon, og de ønsker å oppleves som mennesker som er «medvandrere». Det å drive et nestekjærlighetsarbeid ved å gi omsorg, lytte, samt stå i den vanskelige samtalen. De hjelper også mer praktisk, som å ta kontakt med familie, hjelpe med bestilling av flybilletter og transportere personer til flyplassen. En annen som har fast base beskriver Sjømannskirken slik: «*Vi kan kanskje beskrive oss som et forlenga NAV kontor, men en del ting gjør vi for det koster ikke så mye arbeid for oss*».

Samvirke

Et av hovedbegrepene i beredskapsarbeid og redningstjenesten i Norge er samvirke. Aasland & Braut (2020) beskriver tillit, respekt, lokalkunnskaper og erfaring som kjernen i samvirke. Samt et ønske om å hjelpe andre. Hagenes & Karlsen (2022) mener at det er viktigere enn noen gang å ha et godt samvirke mellom alle aktører for å sikre god beredskap.

De over 220 beredskap- og samarbeidsavtalene Sjømannskirka har med ulike bedrifter, rederier, universiteter, høyskoler og UD krever ett tett og nært samarbeid. «*At sjømannskirka og UD har tett samarbeid er gunstig for alle*» sier en av de ambulerende informantene. Den samme informanten sier: «*Mange vet ikke at ambassaden og UD spiller ballen til sjømannskirka litt i det skjulte, for å kunne få gjort den jobben de ikke kan gjøre i forhold til det politiske*». Hvordan får vi til et godt og tett samarbeid? Informantene har kommet med sine synspunkter om dette i intervjuene. Nesten alle informantene nevner det å *kjenne til hverandre* som et av de viktigste punktene når en skal samvirke. En av informantene fra UD beskriver det slik: «*God kunnskap om hverandre for at samarbeidet skal gå så greit som mulig*».

(...) Det viktigste er at man kjenner til hverandre og det formaliserte samarbeidet. Samt hvilke funksjon vi har, og de har. Det er utgangspunkt for et godt samarbeid generelt. At vi har kjennskap til hverandre og hverandres oppgaver».

Utenriktjenesten verdsetter samarbeidet sitt mellom Sjømannskirken, og en av UD`s informanter sier at: *«Hvordan og hva vi samarbeider om har endret seg i takt med samfunnsutviklingen. Samarbeidet er viktig for at både de og vi skal kunne tilby norske borgere god og bred bistand ved hendelser i utlandet. Sjømannskirken er til stede over hele verden. Slik sett er de en unik samarbeidspartner for utenriktjenesten».*

Tillit, rolleavklaring, kommunikasjon og øvelser er andre momenter som de nevner. «Erfaringen min er at vi må kjenne hverandre og øve sammen. Øver vi ikke sammen, så kjenner vi ikke hverandre og da utnytter vi ikke hverandres muligheter» er det en av informantene fra Sjømannskirkens beredskapsavdeling som forklarer. Det kommer også frem at det å bygge relasjoner, være til stede og kjenne til hverandres styrker og svakheter er viktig, slik at en kan utnytte hverandres potensiale når noe skjer. Noe som passer godt med hva en av de ambulerende prestene sier: *«Det er begrenset hvor stort ansvar den konsulære tjenesten ved UD har. Men det er klart at vi har ansvar til å stille opp i en krisesituasjon. Vi har blitt en tilleggskompetanse som kan støtte og hjelpe UD i den ansvarsrollen som de har. Det er jo det avtalen går på, at vi har en psykososial kompetanse som UD kan dra nytte av. Bygger vi gode relasjoner og har tillitt til hverandre, og de mener at jeg kan utøve en slik funksjon, så er det mye lettere å ta telefonen og ta meg med i et team».*

5.5 Informantenes egne vurderinger av beredskapsordningen

Under intervjuene ble det også stilt spørsmål til informantene om Sjømannskirken oppfyller de forventninger som stilles til organisasjonen med hensyn til beredskap? Her svarer flertallet at de opplever at Sjømannskirken oppfyller de forventningene som er til organisasjonens beredskapsavdeling. Men det påpekes at det alltid er noe å strekke seg etter, både faglig, men også for å nå ut til de menneskene som ikke blir sett. En av UD`s representanter sier: *«vi har ingen forventninger eller krav som ikke fylles».* En av de ambulerende sjømannsprestene legger til: *«Tror vi overasker positivt i mange tilfeller, da vi strekker oss langt».* Det noen av

informantene nevner i forhold til mangler er at de enkelte plasser ikke føler at ressursene strekker til. De skulle ønske de var flere ansatte, og var flere plasser i verden.

I slutten av alle intervjuet ble det stilt spørsmål om det er noe som kan eller bør gjøres for at Sjømannskirken kan utvikle sin beredskap ytterligere? Informantene fra UD oppsummerer at de er fornøyde med utviklingen Sjømannskirken har hatt for å bli en relevant beredskapsaktør. De tar grep for å følge med i samfunnsutviklingen. De påpeker derimot at navn og profilering er kjempeviktig for å overleve. Dette for å skape oppmerksomhet, men også for å få støtte. Informantene fra Sjømannskirken er enige i at de kunne blitt mer synlige for næringsliv, turister og reiseselskap. De ønsker flere samvirkeforumer sammen med næringslivet, samt et økt samarbeid med flere av ambassadene. Videreutviklingskurs og samarbeidsavtaler med blant annet BUFDIR er andre ønsker som de nevner. Men de er klar over at flere av disse «ønskene» er en økonomisk vurdering som hele tiden blir tatt.

6.0 Drøfting

I dette kapitlet vil de empiriske funnene som er redegjort for i kapittel 5 bli vurderte opp mot kapittel 3 begreper og perspektiver. I likhet med kapittel 5 vil strukturen i dette kapitlet følge forskningsspørsmålene. Drøftingen skal lede opp til problemstillingen som er gjennomgående for hele denne masteroppgaven, nemlig *Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?* Problemstillingen vil bli besvart til slutt i oppgavens siste kapittel, konklusjon.

6.1 Hvilke kompetanser innehar Sjømannskirken for å drive beredskap?

Samfunnet vårt er stadig i endring, og i ethvert samfunn bør det stilles spørsmål om *når* krisen inntreffer og ikke *om* den vil inntreffe. Forebygging og forberedelser står sentralt i arbeidet om beredskap. Som det er beskrevet i NOU 2000:24 handler beredskap om den planleggingen og forberedelsene vi gjør for å begrense eller håndtere ulike typer hendelser.

Som innbygger i Norge er du ifølge NOU 2019:13 en del av den norske beredskapen, noe som resulterer i at du selv må håndtere enkelte kriser (NOU 2019:13). Andre ganger trengs bistand, og da er det ofte en eller flere av blålysetatene som kommer for å løse oppdragene. Hammervold (2014) definerer de organisasjonene som løser hendelser som «beredskapsaktører». I Norge stilles det store forventninger til politi, ambulanse og brann, som er noen av de viktigste beredskapsaktørene vi har. Men hva er egentlig en beredskapsaktør, og finnes det kriterier for å være det? På internett og i ulike dokumenter blir begrepet beredskapsaktør brukt, men enn så lenge finner jeg kun Hammervolls tolkning og definisjon av begrepet beredskapsaktør. Som beskrevet i kapittel 5.2 kan man også få en forståelse om vi deler begrepet det i to, *beredskap* og *aktør*. Tar vi dette som utgangspunkt, er en beredskapsaktør en person, gruppe eller organisasjon som på en eller annen måte er med på å begrense og/eller håndtere uønskede hendelser. Flere av informantene er også enige i dette, til tross for at flere ikke bruker begrepet i det daglige og noen av informantene måtte «google» begrepet som var ukjent for dem.

Hvem er beredskapsaktørene, og kan det være hvem som helst? Som nevnt ovenfor har vi blant annet de kjente blålysetatene som også går under begrepet beredskapsaktører. To av

informantene refererer til beredskapsprinsippene, og forteller at alle har ansvar for egen beredskap. I St. Meld 29 (2011-2012) står det at Norsk beredskap er bygget på noen grunnleggende prinsipper: *ansvar-, likhets-, nærhet- og samvirkeprinsippet*. På bakgrunn av disse prinsippene forteller ansvarsprinsippet oss at alle virksomheter selv har et ansvar for å ivareta beredskapen innenfor eget område. Det man har ansvar for i en normalsituasjon, har man også ansvar for ved ekstraordinære hendelser. Dette bekrefter det informantene refererer til. Betyr det at alle er en beredskapsaktør? Etter mye leting har jeg ikke funnet mange kriterier organisasjoner må tilfredsstillende for å være en beredskapsaktør. Redningsselskapet (2021) nevner at de må inneha kunnskap, kompetanse og utstyr. Samt ha den lokale tilstedeværelsen og kjennskapen. Jeg mener det er her ansvar- og samvirkeprinsippet kommer inn. For eksempel er et rederi ikke en beredskapsaktør, men de har ansvar for å samvirke med aktører som innehar denne kompetansen. Slik at de er klar for å håndtere en krise når krisen kommer.

«Vi er avhengige av de frivillige organisasjonenes beredskap og kompetanse når krisen oppstår» Abid Raja (Kreftforeningen, 2020)

Norsk beredskap er avhengig av et samvirke mellom offentlige etater og frivillige organisasjoner for å løse kriser på best mulig måte. I enkelte kriser vil det være flere aktører innen det offentlige, private næringslivet og frivillige organisasjoner som på ulike måter bidrar inn i en beredskapssituasjon. Hvem som bistår når uønskede hendelser oppstår er avhengig av ulike faktorer. For det første, hva slags krise er det? og hvor befinner krisen seg? Hver eneste dag i hele landet løser blålysetatene ulike oppdrag, de har hvert sitt spesialområde og utfyller hverandre slik at kriser løses. Eksempelvis ved en trafikkulykke. Her kreves det ulike tiltak og kompetanse for å løse oppdraget. Skadestedet må sikres og etterforskes av politiet, brannvesenet må bistå med å frigjøre fastklemte personer som sitter i forulykkede kjøretøy og helse må håndtere de personene som har vært involvert. I enkelte kriser behøver man andre ressurser, kompetanse eller teknologi. Da har ikke blålysetatene all nødvendig beredskap for fullstendig håndtering.

De frivillige organisasjonene står helt sentralt i håndteringen av kriser, men det er noen aktører som har større ansvar enn andre. I kapittel 5.2 står det at Utenriksdepartementet blir

kontaktet ved små og store krisehendelser i utlandet. Her kan vi trekke inn Sjømannskirken, som har en beredskapsavtale med Utenriksdepartementet. Alle informantene sier at Sjømannskirka er en beredskapsaktør, noe som Sjømannskirken bekrefter på blant sine nettsider (Sjømannskirken, 2022f). I Dyvik sin masterstudie støttes også dette, og hun beskriver Sjømannskirken som en *nødhavn* for folk som står i en form for krise (Dyvik, 2007). Sjømannskirken har sitt mandat i utlandet, og det å være beredskapsaktør i utlandet versus i Norge krever spesiell kompetanse. Hovedforskjellen ved å operere i utlandet er at du har et helt annet lovverk og kultur å forholde deg til.

Å drive beredskap og krisehåndtering handler ikke bare om å være der når blålysene står på. Dette er noe Engen et al. (2016) viser i det utvidede krisebegrepet. Kriser er dynamiske og starter lenge før den akutte situasjonen og varer lenge etter blålysene har slukket. I over 150 år har Sjømannskirken vært involvert ved nordmenns små og store kriser i utlandet (Sjømannskirken, 2022a). Dette resulterer i en mengde hendelser, og slik det kommer frem i innledningen har det siden år 2012 vært mellom 300 til 400 beredskapshendelser årlig. Denne kontinuiteten trekker informantene frem som en av de viktigste kompetansene Sjømannskirken innehar. Det nevnes også at mye av kompetansen de sitter på tilegner de seg fra hverandre etter en krise. Her kan det igjen trekkes paralleller til det utvidede krisebegrepet, det å lære av forrige krise slik en blir mer robust til å takle den neste (Engen, et al., 2016).

En av informantene sier at Sjømannskirken er i en særstilling, da ingen andre organisasjoner har den samme tilstedeværelsen i utlandet som de. Her kan vi trekke inn nærhetsprinsippet, som blant annet sier noe om at de som er nærmest kan yte raskest, og de innehar også en viktig lokal kunnskap (Meld. St. 29 (2011-2012)). Her tenker jeg at Sjømannskirken har et av sine særpreg. De har en tilstedeværelse, lokalkunnskap og kontakter som er en avgjørende faktor i ulike kriser - kanskje spesielt kriser som utvikler seg raskt. Engen et al, (2016) bekrefter også dette i retningslinjene om god beredskap som beskrevet i kapittel 3.3.

Mennesker er komplekse, men også sårbare og skjøre. Noen ganger er det lite som skal til for å bryte oss ned, men det er ikke alltid det skal så mye til for å få støtte og bli løftet opp igjen.

Et av våre grunnleggende behov som blir presentert i Maslows behovspyramide (Mørch, 2021) er behovet for sosial kontakt. Mennesker trenger å «bli sett», derfor er vi helt avhengige av hverandre. Sjømannskirken har ikke blålys og er ikke alltid til stede først, men de har lang og bred erfaring i å møte mennesker i ulike type kriser. Denne kompetansen og erfaringen er ekstra viktig for å håndtere kriser på en god måte. Kunnskap om menneskelige reaksjoner er et av punktene som tas opp som elementer beredskapsplaner bør inneholde (Engen, et al., 2016). Ursano, et al. (2007) sier at psykososial ivaretagelse er en viktig faktor for å forebygge, men også begrense utviklingen av mentale problemer. Noe som også Michel (2014) bekrefter. Derfor stilles det store krav til omsorg og hjelp i den akutte krisen, men også i ettertid (Helsedirektoratet, 2016). Som vi kan lese i kapittel 5.2 sier en av informantene: «... i beredskap ligger også det psykososiale og omsorgs aspektet. Og der tenker jeg at vi er en aktør». Sjømannskirkens ansatte ønsker å være et medmenneske, og som medmennesker ønsker de å bidra til at andre skal ha det så bra som mulig.

Å bli sett er et universelt behov. Det er også noe av det mest grunnleggende i alt arbeid med mennesker. Å ikke bli sett, er vel det samme som å bli usynliggjort? Ved å se og lytte bekrefter man at en er verdt en annens tid og tilstedeværelse. Søren Kierkegaard (1994) har formulert noen vise ord om hjelpekunsten:

«At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og femmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er og begynde der. Dette er Hemmeligheden i al Hjælpekunst».

Å være til stede for mennesker i vanskelige situasjoner, er noe Sjømannskirken også promoterer på sine nettsider (Sjømannskirken, 2022f). Det er også noe som informantene selv nevner i intervjuene. En av informantene fra UD beskrev et av Sjømannskirkens oppgaver i kapittel 5.2: «... slik at de kan være støtte og samtalepartner i større hendelser. Da tenker jeg spesielt på det å ha samtale med folk i krise – er noe de er veldig relevante på. Det å ha tid og rom. Det er ikke noe som skal gjøres, men man skal vær der som støtte for de som er rammet. Det er jo en viktig del ...». Det å gi tid og tilstedeværelse skaper trygghet som Long & Irving (2001) peker på som et av de grunnleggende prinsipper for akutt behandling. Sjømannskirken er «de sterke armene», de gir trygghet og står ved din side. Dette bekrefter den ene

informanten, her et lite utdrag fra kapittel 5.3 «... *Våge å være, følge den andre. Skal ikke alltid løse problemer, og det er ikke alltid problemer som kan løses. Vi skal bare være med de gjennom vinternatta ...*». Dette er også noe som også er målene ved å yte krisehjelp (Dyregrov & Dyregrov, 2007). En av informantene sier at ifølge forskning er det ikke hendelsen som avgjør hvordan det går i etterkant, men det som skjer etterpå. Noe Dyregrov & Dyregrov (2007) også poengterer. Det å være til stede for mennesker kan kobles opp mot beredskap, Lunde (2019) sier at beredskap skal redusere konsekvensene av en hendelse. Hvordan man blir møtt i en krise kan derfor være avgjørende for at den kriserammede skal finne fotfeste igjen!

«*Vi er en brikke i et stort puslespill, for at dagene etterpå skal bli gode*» sier den ene ambulerende sjømannspresten.

6.2 Hvordan arbeider Sjømannskirken i ulike operasjoner?

Sjømannskirken er en beredskapsorganisasjon som er til stede før, under og etter en krise. Deres mandat er hovedsakelig i utlandet, men de arbeider også opp mot beredskap i Norge. Per dags dato har organisasjonen flere samarbeidsavtaler og rundt 220 beredskapsavtaler med ulike bedrifter, rederier, universiteter og høyskoler samt andre organisasjoner (Sjømannskirken, 2022b). Dette innebærer en del forpliktelser, men også en variasjon i arbeidsoppgaver.

Sjømannskirken har som tidligere beskrevet en egen beredskapsavdeling, ansatte som jobber på faste stasjoner og ambulerende prester. For å få en forståelse av deres arbeid opp mot teorien som er brukt i denne masteroppgaven, vil jeg se på Sjømannskirkens arbeidsoppgaver opp mot *figur 4 Det utvidede krisebegrepet med beredskapsfasene*.

Sjømannskirken operer på ulike måter også i *førkrise fasen*. Informantene har påpekt viktigheten at de i forveien gjør seg kjent med de lokale beredskapsplanene og aktørene. Ifølge Skants (2021) skal de lokale planene oppdateres hvert år, og sendes inn til beredskapsgruppa. Dette passer inn med retningslinjene Engen, et al. (2016), beredskapsplanen er en prosess heller enn et produkt. Beredskapssamarbeid med eksterne parter er et sterkt prioritert område for Sjømannskirken, men også for flere norske bedrifter som også er stasjonert i

utlandet. Flere ønsker å samarbeide om noe skulle skje. Dette henger sammen med retningslinjene om at vi må sikre samvirke, men også samvirkeprinsippet. Sjømannskirken prøver å arbeide proaktivt ved å invitere til samarbeidsmøter og seminarer. Slik som de eksempelvis hadde i Dubai, se vedlegg 4. Beredskapskurs og øvelser, både internt og eksternt er en del av deres hverdag. Informantene nevner at de blir kurset regelmessig innen relevante termer. En av informantene etterlyser likevel at det kunne vært et større fokus og kompetanseheving på større dramatiske situasjoner slik som eksempelvis naturkatastrofer.

Det er ikke bare de ansatte i Sjømannskirken som blir kurset, de holder også årlig regelmessige kurs og øvelser for eksterne samarbeidsaktører. En viktig suksessfaktor for å håndtere kriser på en god måte er å øve og trene sammen.

Hensiktsmessig respons er også en av retningslinjene (Engen, et al., 2016), Sjømannskirken har ikke alltid hatt kirker der de er nå. De flytter på seg, for å være der nordmenn er. Enkelte stasjoner er i vekst, mens andre blir mindre og noen legges ned. Det er også ulike behov rundt om i verden, behovene som er i Spania og Thailand er annerledes enn det de er i Singapore og Dubai.

Vafler er kanskje det de fleste av oss relaterer Sjømannskirken med. I kapittel 5.3 står det «*Har du det bra skal du komme og spise vaffel, men har du det dårlig, kan du også komme og spise vafler*». Og vaflene er så mye mer enn bare mat, vaflene er med på å bygge relasjoner og samhold. Skal man bygge relasjoner gjelder det å skape forbindelser, å bygge et forhold og føle en samhørighet. De små samtalene over vaflene er med på å bygge relasjoner. Og har du en relasjon til noen, så er det så mye lettere å be om hjelp når du trenger det. Det er ikke bare vaflene, Sjømannskirken driver mye med oppsøkende arbeid, et eksempel er fra vedlegg 4 der de er med nordmenn på «lønningsspils», utflukter og middager - dette for å bygge relasjoner.

Uønskede hendelser skjer brått og uventet. Noen hendelser oppleves traumatiske, og livet blir revet i stykker for de som rammes. Mennesker står da i en tung og vanskelig periode, men blir livet det samme igjen? I en *akutt krisefase* kan Sjømannskirken blant annet bidra med psykologisk oppfølging. De ønsker å hjelpe mennesker på best mulig måte de første dagene etter en hendelse.

Erfaring viser oss at det å komme til raskt er viktig (Skants, 2021), Helsedirektoratet (2016) bekrefter også til tidlig innsats som et viktig moment i den akutte krisefasen. Sjømannskirkens 24-timers beredskapsvakt gjør at du kan ta direkte kontakt hele døgnet om en akutt hendelse oppstår. I tillegg til organisasjonens 24-timers beredskapsvakt har også de store stasjonene en egen vaktordning. Sjømannskirkens tilknytning og tilstedeværelse gjør at de raskt kan rykke ut på ulike hendelser verden rundt. Nærhetsprinsippet henger sammen med dette, og forteller oss at de som er nærmest kan yte raskere, men de har også den lokale viktige kjennskapen (Meld. St. 29 (2011-2012)). Det er ikke alle hendelser som Sjømannskirken bidrar i som er like akutte. I kapittel 5.3 går vi eksempelvis gjennom hvordan Sjømannskirken arbeider, og hva slags hendelser de er involvert i. Hendelsene involverer et stort aldersspenn, fra små barn til pensjonister. De samvirker med ulike aktører for å hjelpe nordmenn som står i en form krise.

Etter en krise er oppfølging av egne ansatte en viktig del av Sjømannskirkens arbeid. Det er daglig leder og/eller utenlandssjef som normalt har ansvaret for oppfølging i etterkant. Beredskapsrapporter blir skrevet og evalueringer blir også gjennomførte, dette med tanke på erfaringsutveksling med andre i organisasjonen og eventuelt med firma som det er avtale med. Ved å dele bidrar de til å heve kompetansen til Sjømannskirkens helhet. Hovedmålet med å evaluere er å synliggjøre det som gikk bra, samt å lære til neste oppdrag. Noe som også er en av punktene under etterkrisefasen i det utvidede krisebegrepet (Engen, et al., 2016). I utgangspunktet er Sjømannskirkens mandat i utlandet, og når nordmenn kommer hjem til Norge, er det nye aktører som tar over. Er det ønskelig for organisasjoner som har beredskapsavtaler, følger Sjømannskirken også opp i etterkant av hendelsen.

Sjømannskirken er i dag en av de organisasjonene i Norge med best omdømme, og de ønsker å være et bindeledd mellom menneskers liv ute og hjemme. Organisasjonen praktiserer diakoni, som uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Og ikke minst, det som er hovedfokus i denne masteroppgaven – Sjømannskirken er en beredskapsaktør. De innehar en kompetanse og erfaring ved oppfølging av små og store mennesker. Sjømannskirken er der for privatpersoner,

men de er også en aktør for norske myndighetene og private bedrifter når nordmenn opplever kriser og ulykker rammer i utlandet.

6.3 Hvilke ansvar har Sjømannskirken for nordmenn i utlandet?

Sjømannskirken eier ingen kriser, med unntak av når de selv er rammet, sier en av informantene. Hva betyr det? Har de kun ansvar for sine egne som er ute i verden? Ansvar er et flertydig begrep, som kan brukes forskjellig (Store norske leksikon, 2021). Når jeg tenker på begrepet tenker jeg at det å ta ansvar, er «å velge å bidra».

Sjømannskirka har valgt å bidra, altså ta et ansvar for nordmenn i utlandet. Det bekreftes i intervjuene, på nettsiden, men også gjennom alle samarbeid- og beredskapsavtalene de har inngått med andre organisasjoner og aktører. Dette betyr ikke at de kan gjøre alt og hva som helst for nordmenn i utlandet. Det er en setning fra intervjuene med en ambulerende prest som jeg ikke glemmer: «*Det er mange beredskapssituasjoner som kunne vært unngått om folk bare hadde tatt ansvar for seg selv*». Nordmenn er reiseglade, det er det ingen tvil om, men som beskrevet i kapittel 5.4. opptrer flere uansvarlig. Dette kommer frem i intervjuene, men Haugen (2011) og Gjerstad (2016) bekrefter også dette i sine innlegg. Skants (2021) sier kortfattet at er du i Norge, er du samfunnets problem, men velger du å krysse den norske grensa blir du ditt eget problem. Er svaret så enkelt? Leira (2015) forteller at staten Norge stadig ansvarlig gjør borgeren mer og mer når de skal ut å reise. Blant annet ved å følge med på reiseråd, registrere sine reiser, samt ha en gyldig reiseforsikring. Dette er noe av det som forventes at norske borgere tar ansvar for når de skal reise. Når vi oppholder oss i et annet land er vi gjest, å være gjest innebærer også at vi oppfører oss slik landet krever. De lover og regler som gjelder i Norge er ikke selvskrevne i det landet du oppholder deg i. Skulle du komme i trøbbel eller bli syk, så har du et hovedansvar for å sette deg inn i hva du har rett på i landet du oppholder deg i. I innlegget til Gjerstad (2016) nevnes det at flere nordmenn tror staten Norge kommer og redder dem når det oppstår problemer, uansett om du har tegnet forsikring eller ikke. Skants (2021) mener også at nordmenn generelt har for store forventninger i forhold til hjelpen de mener de har rett på fra Utenriktjenesten og fra Reiseforsikringen.

Informantene var ikke helt samstemte om hvem som har ansvar for nordmenn i utlandet, se kapittel 5.3. Noen refererte til utenriktjenesten, mens andre til borgeren selv. Ifølge lovverket

blir det formulert at staten har ansvar for norske borgere i utlandet om de trenger hjelp. Hvor langt dette ansvaret strekker seg mener Leira (2015) ikke er spesifisert. Det er her jeg syntes det blir litt komplisert. Statens beskyttelsesplikt er gradert etter hvor mye ansvar borgeren selv har vist. I figur 7 vises det hva utenrikstjenesten kan bistå med, og som en av UD`s informanter sier, så har de ansvar for å bistå, men det betyr ikke at de har ansvar for å ordne opp. Utenrikstjenesten er et myndighetsorgan, og kan derfor ikke tilpasse seg på samme måte. Sjømannskirken kan derimot strekke seg lengre. I mange tiår har Utenrikstjenesten og Sjømannskirken samarbeidet, men fra 2007 ble avtalen skriftlig. En skriftlig avtale som la vekt på viktigheten av psykososial oppfølging når norske borgere opplever kriser i utlandet (2021). Et viktig samarbeid som kan støtte og hjelpe UD i den ansvarsrollen de har opp mot nordmenn. Sjømannskirken har med dette ikke noe hovedansvar for nordmenn i utlandet, men de har valgt å inngå en rekke avtaler med organisasjoner og aktører. Noe som resulterer i en form for ansvar.

7.0 Konklusjon

I dette kapitlet rettes hele oppmerksomheten mot problemstillingen som ble formulert i kapittel 1.2. «**Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?**». Kapitlet starter med å besvare studiets funn, som er basert på dokumenter, intervjuer og observasjoner. Jeg avslutter med å se på forhold som kan være av interesse til å forskes mer om.

7.1 Hvilke roller har Sjømannskirken som beredskapsaktør?

I en verden som stadig blir mer kompleks, finnes det flere viktige roller å ta. Sjømannskirken har i over 150 år valgt å ta en viktig del og rolle i nordmenns liv i utlandet. Hos Sjømannskirken er det plass til både glede og sorg. To motsatte følelser, som begge er en del av vår livslange skole.

I takt med forandringene som skjer i verden, kommer det stadig nye krav som utfordrer alle organisasjoner, inkludert Sjømannskirken. Disse kravene til endring kommer fra flere steder i samfunnet, og vil berøre organisasjonene på ulike måter. Justeringer og endringer må derfor gjøres for å være relevante i tiden. I løpet av årene har Sjømannskirken måtte tilpasse seg tiden og behovene som nordmenn på reise har, både offshore og i utlandet. De har blitt en godt etablert beredskapsorganisasjon som ønsker å følge med i tiden.

Sjømannskirken er en beredskapsaktør er en organisasjoner som bidrar i å løse små og store kriser. De har folk, lokalkunnskap og de ressursene som trengs for å håndtere situasjonene. Jo lengre bort man kommer fra Norge, desto mindre nettverk og hjelpeinstanser kan den enkelte stole på. Her spiller Sjømannskirken en viktig rolle for nordmenn, og behovet for deres tjenester og nærvær slår klart inn. Deres tilstedeværelse, kunnskap og nettverk har ofte en avgjørende rolle når det «*røyner*» på hos nordmenn ute. Sjømannskirken hjelper når nordmenn er i nød langt hjemmefra, og er avskåret fra norske hjelpeinstanser og deres vanlige nettverk. Sjømannskirken ønsker å vise nestekjærlighet, omsorg og tilstedeværelse ved å dra på sykebesøk og fengselsbesøk, samt hjelpe barn, familier og enkeltpersoner som ikke har det like bra. I arbeidet har de ofte kontakt med offentlige instanser både i Norge og lokalt, eksempelvis barnevern, helsevesen, ambassaden, forsikringsselskap og begravellesbyrå. De hjelper med enkeltstående tiltak, men har også saker som strekker seg over tid og kan være

veldig krevende. Sjømannskirken er en medhjelper, og bidrar med ivaretagelse, psykososial støtte og kriseomsorg.

I tillegg samarbeider de med norsk næringsliv og utdanningsinstitusjoner. Sjømannskirken tilbyr vafler, de fasiliteter og inviterer, og på den måten skaper en møtearena som legger til rette for relasjons- og nettverksbygging. For enkeltpersoner, men også næringslivet. De er proaktive ved å tilby besøk, øvelser og seminarer, som igjen danner samarbeid på tvers av de ulike kompetansemiljøene. Samarbeidet og koblingene mellom næringsliv, studenter og samfunnet blir nok enda viktigere i tiden fremover.

I helsevesenet snakker man ofte om å gi et helhetlig helsetilbud. I en krise trengs også flere aktører. Sjømannskirken har opparbeidet seg en unik kompetanse på å møte mennesker der de er, både i kriser, ulykker og katastrofer. Den psykososiale oppfølgingen vil blant annet legge til rette for god krisehåndtering, og at tiden i etterkant blir traumeminimaliserende for de involverte partene. Medarbeidernes og organisasjonens grunnleggende verdier, er trolig oppskriften på å lykkes. De er livbøyene til nordmenn som befinner seg i ukjent farvann, og en trygg havn hvor det kan søkes ly. I tillegg ser jeg på Sjømannskirken som en forlenget arm av den Norske beredskapstanken, med andre ord driver utfører beredskapsprinsippene i praksis.

Jeg har beskrevet den rollen som sjømannskirken har tatt på seg, gjennom å samarbeide med alle relevante institusjoner og individer som behøver hjelp og som dermed trenger en beredskap når de er utenfor landets grenser. Den rollen Sjømannskirken har som beredskapsaktør, er blitt til underveis og den vil komme til å endre seg i tiden fremover, i takt med nye behov. Det er Sjømannskirken sin aller største styrke.

Som en av informantene sa: **«Jo eldre du blir jo mer forstår du at du treng et nettverk. Vi trenger hverandre, vi er hverandres aller beste helter når vi får være sammen. Og det er når vi er sammen at vi vinner de store bragdene».**

7.2 Videre forskning

Jeg håper og tror at denne masteroppgaven kan hjelpe andre med å se viktigheter og verdien i arbeidet Sjømannskirkens gjør for nordmenn i utlandet. Vi har Utenrikstjenesten, men den

kan kun yte formell hjelp. Sjømannskirken yter personlig hjelp til individet. Uten Sjømannskirken, hvem har nordmenn da til å hjelpe? I forhold til andre frivillige hjelpeorganisasjoner er det ikke forsket like mye på Sjømannskirken. Gjennom prosessen med å skrive oppgaven har jeg blitt observant på flere forhold som det kan og bør forskes mer på i fremtiden. Et av manglene som jeg har erfart er at begrepet beredskapsaktør ikke er godt nok definert etter min mening. Hva betyr det? Er det noen aktører som er bedre enn andre? eventuelt hvorfor er de bedre? Mer forskning på dette vil være nødvendig for å møte de krav som stilles til håndteringen av moderne kriser.

Man kan spørre om andre organisasjoner kan lære av Sjømannskirken med hensyn til beredskap og krisehåndtering enten det gjelder organisering, måter å jobbe på osv. Og ikke minst om det er noe som kan overføres til Norge og norske forhold.

Det er vanskelig å svare på dette uten å ha god kjennskap til andre organisasjoner, men jeg vil peke på:

- Viktigheten av beredskapsavtaler med relevante firmaer, det skaper trygghet, også økonomisk,
- Viktig å kunne justere arbeidet ettersom nye trender i samfunnet kommer, fleksibilitet,
- Viktigheten av den menneskelige kontakten, å ha en hånd å holde i, å bli sett. I moderne tider snakkes det om å robotisere kontakten med eldre og andre, mange trenger enda mer å ha menneskelig kontakt. Tidligere var boken «The one minute manager» obligatorisk for ledelsesutdanningen, at lederen «er der», betyr mye. Slik er Sjømannskirken,
- Frivillige nettverk der enkeltpersoner som trenger hjelp vet at de hver uke (eventuelt oftere) kontaktes av noen som bryr seg, kan bety mye for mange.

Det gjøres hele tiden forskning på feltet, og Tora Aasland disputerer i disse dager med avhandlingen; Frivillighet i samvirke. Frivillige organisasjoners medvirkning i redningstjeneste og beredskapsarbeid (Aasland, 2022).

Sjømannskirken samarbeider per dags dato med Norsk Olje og Gass, og har flere beredskapsavtaler med bedrifter i offshoreindustrien. Det hadde vært interessant å fortsette forskningsarbeidet med å vinkle deres beredskapsrolle opp mot offshorenæringen, har den mye å si for firma og enkeltindivider?

Bibliografi

(13. juni 2022).

- Alexander, D. (2012). *Principles of emergency planning and management* (6. utg.). Edinburgh: Terra Publishing.
- Altern, W. T. (2008). Utenriksdepartementet og frivillige organisasjoners nødhjelpssamarbeid : En analyse av frivillige organisasjoners autonomi. Universitetet i Oslo.
- Alvesson, M., & Deetz, S. (2000). *Doing Critical Management Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publicatuins Ltd.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaboration Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, pp. 543-571.
- Aasland, T. (2022). Frivillighet i samvirke. Frivilliges organisasjoner medvirkning i redningstjeneste og beredskapsarbeid. Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet Doktorgradsprogram: Risikostyring og samfunnssikkerhet.
- Aasland, T., & Braut, G. S. (2020). *Lokale frivillige: mer nyttig enn sentrale profesjonelle?* Retrieved from <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.1894-3195-2020-04-05>
- Berlin, J., & Carlström, E. (2013). The dominance of mechanistic behavior: a critical study of emergency exercises. *International Journal of Emergency Management*, 9 (4), pp. 327-350.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Deloitte. (2021). *Områdegjennomgang av utenriktjenesten. Delleveranse 1: Kartlegging*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/18a593e2a86f4699b175f681f4001b9d/omradegjennomgang-av-utenriktjenesten-delrapport-1-kartlegging.pdf>
- Dynes, R. (1994). Community Emergency Planning: False Assumptions and Inappropriate Analogies. *International Journal of mass emergencies and disasters*, pp. 141-158.
- Dyregrov, K., & Dyregrov, A. (2007). *Sosial nettverksstøtte ved brå død: hvordan kan vi hjelpe?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Dyvik, L. R. (2007). Sjømannskirka i møte med mennesker i utsatte og vanskelige livssituasjoner. . Diakonhjemmet.
- Engen, O., Kruke, B., Lindøe, P., Olsen, K., Olsen, O., & Pettersen, K. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Falk, B., & Smith, A.-M. (1999). *Å være der du er: samtaler med kriserammede*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fangen, K. (2004). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fjell, J. L. (2007). Mission impossible? En studie av Utenriksdepartementets håndtering av Tsunami-katastrofen. Universitetet i Bergen.
- Flaatten, C. (2018, mars 16). *Aftenposten*. Retrieved from SSB: Nordmenn reiser mer og bruker mer penger på reise i inn- og utland: <https://www.aftenposten.no/reise/i/dO7yQo/ssb-nordmenn-reiser-mer-og-bruker-mer-penger-paa-reise-i-inn-og-utlan>
- Folkestad, D. (2013). Arbeid i gråsonen. *Bud og Hilsen Nr. 5*, 37-38.
- Fonbæk, D. (2011). *www.vg.no*. Retrieved from Norsk "vaffel-kirke" til Rio: <https://www.vg.no/forbruker/reise/i/0EBEm2/norsk-vaffel-kirke-til-rio>
- Fonbæk, D. (2013, 12 16). *VG*. Retrieved from Sjømannskirken frykter kutt i tilbud: <https://www.vg.no/forbruker/reise/i/e1G8r9/sjoemannskirken-frykter-kutt-i-tilbudet>

- Fonbæk, D., Ege, R. T., & Lauveng, K. (2010, 02 25). VG. Retrieved from Norske turister er uhøflige og selvgode: <https://www.vg.no/forbruker/reise/i/zLl0gO/norske-turister-er-uhøflige-og-selvgode>
- Gillespie, D. F., & Colignon, R. (1993). Structural Change in Disaster Preparedness Network. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 11(2), pp. 143-162.
- Gjerstad, S. (2016, 04 06). TV2. Retrieved from Nordmenn på billigtur til Thailand ruser seg til problemer: <https://www.tv2.no/a/8195907/>
- Hagenes, E., & Karlsen, T. C. (2022, 04 25). *Kommunal-rapport.no*. Retrieved from Samvirke og forberedelser sikrer god sivil beredskap: <https://www.kommunal-rapport.no/debatt/samvirke-og-forberedelser-sikrer-god-sivil-beredskap/142509!/>
- Hammervoll, T. (2014). *Beredskapslogistikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hanstad, D. V. (2010, 06 30). Retrieved from Forskjeller mellom journalistikk og forskning: <https://doi-org.ezproxy.uis.no/10.18261/ISSN0805-9535-2010-02-02>
- Hasle, A. K. (2006). Retrieved from MYNDIGHETENES KRISEHÅNDTERING UNDER FLODBØLGEKATASTROFEN: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/hod/nyh/2006/0003/ddd/pdfv/271722-erfaringsdokument_tsunami.pdf
- Haugen, S. O. (2011, 06 05). *Finansavisen*. Retrieved from Nordmenn på reise må ta mer ansvar: <https://finansavisen.no/nyheter/personlig-oekonomi/2011/06/nordmenn-paa-reise-maa-ta-mer-ansvar>
- Heir, T., Hussein, A., & Weistæh, L. (2008). Managing the after-effects of disaster trauma- the essentials of early Intervention. *European Psychiatric Review*, pp. 66-69.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2018). *Nasjonal beredskapsplan. Å verne om liv og helse*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/hod/fellesdok/planer/hel-seberedskapsplan_010118.pdf
- Helsedirektoratet. (2016). *Mestring, samørighet og håp. Veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulukker og katastrofer*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Innst. 12 S (2015-2016). (2015). *Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdanning- og forskningskomiteen*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/ebd58c13b31849198237d97dc23283c8/no/pdfs/prp201520160001gulddpdfs.pdf>
- Innst. 14 S (2019-2020). (2019). *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen*. Retrieved from <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2019-2020/inns-201920-014s.pdf>
- Jentoft, S. (2016). *Nærhetsprinsippet i fiskeriforvaltningen*. Retrieved from <https://site.uit.no/favllis/files/2016/05/Jentoft-Kystfiskarlaget-3-Mortsund-12-4-2016.pdf>
- Johannesen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2017). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2019, 9 3). *Regjeringen.no*. Retrieved from Veileder til samfunnssikkerhetsinstruksen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-til-samfunnssikkerhetsinstruksen/id2666864/?ch=8>
- Kierkegaard, S. (1994). *Synspunkt fra min Forfatter-Virksomhed. Samlede verker. Bd. 18*. København: Gyldendal.

- Kreftforeningen. (2020, 04 30). *Kreftforeningen.no*. Retrieved from Kriser kan føre til noe godt: <https://kreftforeningen.no/aktuelt/krisen-kan-fore-til-noe-godt/>
- Kristiansen, Magnussen, & Carlstöm. (2017). *Samvirke: en lærebok i beredskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristoffersen, L. (2000). KIRKE HELE UKA. Nordmenns opplevelse, forståelse og bruk av sjømannskirken. Et markedsføringsperspektiv. [Doktorgradsavhandling] Handelshøjskolen i København.
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode, (2.utg)*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Leira, H. (2015). Beskyttelse av nordmenn i utlandet. *Universitetsforlaget*.
- Leira, H. (2017). Beskyttelsesplikt over alle grenser? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, pp. 78-97.
- Long, A., & Irving, P. (2001). Critical incident stress debriefing following traumatic life experiences. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, pp. 307-314.
- Lov om utenriktjenesten. (2002). *Lovdata*. Retrieved from Lov om utenriktjenesten §1: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2015-02-13-9>
- Lunde, I. K. (2019). *Praktisk krise- og beredskapsledelse: etablering av beredskap: potensialbasert beredskapsledelse: proaktiv stabsmetodikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martin, E., Nolte, I., & Vitolo, E. (2016). The Four Cs of disaster partnering; communication, cooperation, coordination and collaboration. . *Disasters*, pp. 621-643.
- Mørch, W. T. (2021, 06 24). *Store Norske Leksikon*. Retrieved from https://snl.no/Abraham_Maslow
- Mørland, I. (2019). *HJEM - Sjømannskirken Norsk kirke i utlandet 2/19*. Retrieved from <https://docplayer.me/142440471-lldsjaelen-i-oldedalen.html>
- Meld. St. 10 (2016-2017). (2016). *Risiko i et trygt samfunn*. Retrieved from Justis- og beredskapsdepartement: <https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/no/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 12 (2010-2011). (2010). *Bistand til nordmenn i utlandet*. Retrieved from Utenriksdepartementet: <https://www.regjeringen.no/contentassets/2c937e505b434e88a358a75709823444/no/pdfs/stm201020110012000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 17 (2001-2002). (2001). *Samfunnssikkerhet* . Retrieved from Justis- og politidepartement: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ee63e1dd1a16409fa0bb737bfda9279a/no/pdfa/stm200120020017000dddpdfa.pdf>
- Meld. St. 29 (2011-2012). (2011). *Samfunnssikkerhet*. Retrieved from Justis- og beredskapsdepartement: <https://www.regjeringen.no/contentassets/bc5cbb3720b14709a6bda1a175dc0f12/no/pdfs/stm201120120029000dddpdfs.pdf>
- Michel, P.-O. (2014). *Moderne krisestøtte. Oppsummering basert på internasjonal litteratur* . Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- NOU 2000:24. (2000). *Et sårbart samfunn*. Retrieved from Justis- og politidepartementet : <https://www.regjeringen.no/contentassets/1c557161b3884335b4f9b89bbd32b27e/no/pdfa/nou20002000024000dddpdfa.pdf>

- NOU 2019:13. (2019). *Når kriser inntreffer*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/65139848c9b2437cb0596e53705314fb/no/pdfs/nou201920190013000dddpdfs.pdf>
- Nyland, K. (2005). *Tolk og tjener: et bidrag til Sjømannskirkens selvforståelse og brukerforståelse*. Bergen: Sjømannskirken forlag.
- Olson, R. S. (2000). Toward a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas, and Blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, pp. 265-287.
- Olson, R. S. (2000). Toward a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas, and Blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, pp. 265-287.
- Oma, L. (2021). Oljeprester i hverdag og krise : hvordan utøver offshoreprester sin beredskaps- og krisehåndteringsrolle i norsk petroleumssektor? MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn.
- Opdahl, L. (2015). Kan Sjømannskirken bidra til å styrke kristen tilhørighet? Masteroppgave i diakoni ved Det teologiske menighetsfakultetet.
- Osland, T. H. (2015). Hvordan kan Sjømannskirkens arbeid med krisehåndtering ses i lys av organisasjonens diakonale selvforståelse? Diakonhjemmet.
- Politidirektoratet. (2011). *PBS 1, Politiets beredskapssystem del 1 - Retningslinjer for politiets beredskap*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politiforum. (2015, 10 25). *Politiforum.no*. Retrieved from Samvirke mellom nødetater: «Mange hadde problemer med å forklare hva samvirke er»: <https://www.politiforum.no/fagartikler-nyttig-nodetater/samvirke-mellom-nodetater-mange-hadde-problemer-med-a-forklare-hva-samvirke-er/126178>
- Politihogskolen. (2022). *Politihogskolen.no*. Retrieved from Samarbeid i hverdag og kriser: <https://www.politihogskolen.no/etter-og-videreutdanning/nyheter-evu/samarbeid-i-hverdag-og-kriser/>
- Redningsselskapet. (2021, 3 3). *NTB kommunikasjon*. Retrieved from Enighet på Stortinget om satsing på den frivillige beredskapen: <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/enighet-pa-stortinget-om-satsing-pa-den-frivillige-beredskapen?publisherId=89422&releaseId=17902499>
- Rosenthal, U., Charles, M., & Hart, P. (1989). *Coping with Crises: The Management of Disasters, Riots and Terrorism*. Springfield, Illinois USA: Charles C. Thomas.
- Sørensen, J. L. (2017). In E. Kristiansen, L. Magnussen, & E. Carlström, *Samvirke - en lærebok i Beredskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. (2021). Strategiplan 2021-2026 Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. *Strategiplan 2021-2026 Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet*.
- Sjømannskirken. (2022a). *Sjømannskirken*. Retrieved from <https://www.sjomannskirken.no/tidslinje/1864/>
- Sjømannskirken. (2022b). *Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet*. Retrieved from <https://www.sjomannskirken.no/tidslinje/2004/>
- Sjømannskirken. (2022c). Retrieved from <https://www.sjomannskirken.no/tidslinje/1989/>
- Sjømannskirken. (2022d). *Familieveiviser*. Retrieved from <https://i.sjomannskirken.no/familieveiviseren/>
- Sjømannskirken. (2022e). *Sjømannskirken*. Retrieved from Her er vi: <https://i.sjomannskirken.no/her/>

- Sjømannskirken. (2022f). *Sjømannskirken*. Retrieved from Beredskap for nordmenn i utlandet: <https://www.sjomannskirken.no/vart-arbeid/beredskap-for-nordmenn-i-utlandet/>
- Skants, P. (2021, August). Sjømannskirkens beredskap. En kort innføring. Sjømannskirken.
- Staupe-Delgado, R. &. (2017). *Preparedness: Unpacking and clarifying the concept*. Retrieved from Contingencies and Crisis Management. : <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12175>
- Stephansen, E. (2020, januar 20). *Nettavisen*. Retrieved from Frp går ut av regjeringen. Da må vi andre holde hodet kaldt: <https://www.nettavisen.no/nyheter/frp-gar-ut-av-regjeringen-da-ma-vi-andre-holde-hodet-kaldt/s/12-95-3423912140>
- Store norske leksikon. (2018). *Store norske leksikon*. Retrieved from Konsulatsaker: <https://snl.no/Konsulatsaken>
- Store norske leksikon. (2019). Retrieved from <https://snl.no/aktør>
- Store norske leksikon. (2021). Retrieved from https://snl.no/ansvar_-_jus
- Store norske leksikon. (2022). Retrieved from Utenrikstjenesten: <https://snl.no/utenrikstjenesten>
- Teigen, E. (2019, 11 07). *Bak fasaden i den stappfulle Sjømannskirken på Costa Blanca hviler mange triste skjebner*. Retrieved from Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/okonomi/nordmenn-i-spania-vi-ma-bare-kaste-fra-oss-alt-vi-har-i-hendene-og-rykke-ut/s/12-95-3423872200>
- Thomas, W. I., & Thomas, D. S. (1928). *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: A.A.Knopf.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitativ forskningsmetode i praksis*. Oslo : Gyldendal.
- Ursano, R. J., Fullerton, C. S., Weisaeth, L., & Raphael, B. (2007). *Textbook of Disaster Psychiatry*. UK: Cambridge University Press.
- Wasberg, G. C. (1964). *Med Norsk sjømannsmisjon i hundre år: 1864-1964: Sjøfartskultur og misjonstanke*. Bergen: Den norske sjømannsmisjon.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

VIL DU DELTA I FORSKNINGSPROSJEKTET FOR MASTEROPPGAVE I SAMFUNNSSIKKERHET?

I forbindelse med min masteroppgave i samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger spør jeg deg om å delta i mitt forskningsprosjekt. Formålet med prosjektet er å kartlegge Sjømannskirken som beredskapsaktør. I dette skrivet vil du få informasjon om prosjektet, og hva deltakelsen vil innebære for deg.

Formål

Denne masteroppgaven har som formål å besvare følgende problemstilling:

«Hvilke roller har Sjømannskirken som norsk beredskapsaktør?»

Omfanget på masteroppgaven vil antageligvis være mellom 70 – 120 sider. Metoden som blir brukt er i hovedsak dokumentanalyse og intervju. Intervjuene vil være svært viktige for å tilføye prosjektet det som ikke finnes i dokumenter og andre publikasjoner.

Prosjektansvarlig

Denne masteroppgaven blir skrevet av masterstudent Martine Gudmestad ved Universitetet i Stavanger. Sammen på sitt lag har hun veileder og professor Odd Einar Falnes Olsen ved Universitet i Stavanger.

Hvorfor trenger vi deg, og hva innebærer det?

Sjømannskirken er en organisasjon som ble etablert i 1864, og nå ønsker jeg å undersøke hvilke roller organisasjonen har som beredskapsaktør for nordmenn. Du er valgt som informant på bakgrunn av din kunnskap om norsk beredskap og Sjømannskirken. I prosjektet vil jeg intervju 4-8 stk. som alle har tilknytning til organisasjonen eller norsk beredskap i utlandet.

Dersom du velger å delta i prosjektet innebærer det et intervju (virtuelt eller fysisk) som varer i ca. 1 time. Du vil få ca. 10-15 spørsmål, og intervjuguiden vil bli sendt til deg i forkant. Samtalen vår vil bli tatt opp, og informasjonen som du gir vil bli anvendt for å besvare masteroppgavens problemstilling. Svarene du gir vil sees i relasjon til de andre intervjuene, og visa versa.

Frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke ditt samtykke uten at du oppgir noe grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Du vil ikke få noen negative konsekvenser om du ikke vil delta, eller senere trekker deg.

Personvern

Opplysningene om deg vil kun bli brukt til prosjektets formål, som er fortalt i dette skrevet. Opplysningene er konfidensielle og vil behandles i samsvar med personvernregelverket. Informasjonen du gir vil bli brukt i oppgaven, og hvis det er mulig ønsker jeg å referere til fagområdet ditt, eller stillingen din. Ditt navn vil kun bli brukt i oppgaven om du samtykker.

Når prosjektet er avsluttet vil opplysningene/svarene du samtykker til være allment tilgjengelige da oppgaven deles på internett. Jeg vil behandle dine personopplysninger frem til oppgaven ferdigstilles 15.06.2022, og data med personopplysninger lagres på min private enhet videre til 01.09.2022. Etter dette vil alle personopplysninger og opptaket av intervjuet slettes i datamaterialet (ikke publikasjonen).

Ønsker du å vite mer?

Har du spørsmål til prosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter. Ta kontakt med:

Professor Odd Einar F. Olsen, epost: oddeinar.olsen@uis.no, mob: 93 06 79 11

Masterstudent Martine Gudmestad, epost: martinesjoen@yahoo.no, mob: 928 45 556

Har du spørsmål til NSD sin vurdering av prosjektet, ta kontakt med:

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, epost: personverntjenester@nsd.no eller

tlf: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Ole Einar F. Olsen

Martine Gudmestad

INTERVJUEGUIDE

Dette er et semi-strukturert informantintervju hvor formålet er å kartlegge Sjømannskirken som beredskapsaktør. De samme spørsmålene stilles til alle informanter, men intervjuer kan stille utdypende spørsmål ved behov. Er det noe av informasjonen som skal holdes utenfor, eller spørsmål som bør endres er det bare å informere om dette.

1. Introduksjonsspørsmål

Kan du fortelle litt om din bakgrunn, utdanning og nåværende stilling?

2. Beredskap

Hvilke erfaringer har du med beredskap? Hvilken opplæring har du fått, og av hvem?

Hva er en beredskapsaktør? finnes det kriterier for å være det nasjonalt og internasjonalt?

Hvilke kompetanser er viktig hos beredskapsaktører?

Beredskapsaktør i Norge versus norsk beredskapsaktør i utlandet, må de inneha samme kompetanse? ev. hva er forskjellen?

Hvilke myndigheter har dere i forholdt til myndighetene i vedkommende land?

3. Sjømannskirken

Hvordan arbeider Sjømannskirken opp mot beredskap? og hvilke arbeidsoppgaver har de i ulike operasjoner? Hva slags type beredskapssituasjoner er typiske for Sjømannskirken?

Hvilken kompetanse sitter Sjømannskirken på? ev. hvordan tilegner organisasjonen seg denne kompetansen?

Oppfyller Sjømannskirken de forventninger som stilles til organisasjonen med hensyn til beredskap?

4. Frivillighet og samvirke

Hva er viktig når en skal samvirke?

Hvem er deres nærmeste samarbeidspartnere?

Hvem har formelt ansvar for norske borgere i utlandet?

Hvilken rolle har Sjømannskirken med hensyn til ansvar for nordmenn i inn og utland?

5. Avslutning

Er det noe som kan eller bør gjøres for at Sjømannskirken kan utvikle sin beredskap ytterligere?

INTERVJUEGUIDE

Dette er et semi-strukturert informantintervju hvor formålet er å kartlegge Sjømannskirken som beredskapsaktør. De samme spørsmålene stilles til alle informanter, men intervjuer kan stille utdypende spørsmål ved behov. Er det noe av informasjonen som skal holdes utenfor, eller spørsmål som bør endres er det bare å informere om dette.

1. Introduksjonsspørsmål

Kan du fortelle litt om din bakgrunn, utdanning og nåværende stilling?

2. Beredskap

Hvilke erfaringer har du med beredskap? Hvilken opplæring har du fått, og av hvem?

Hva er en beredskapsaktør? finnes det kriterier for å være det nasjonalt og internasjonalt?

Hvilke kompetanser er viktig hos beredskapsaktører?

Beredskapsaktør i Norge versus norsk beredskapsaktør i utlandet, må de inneha samme kompetanse? ev. hva er forskjellen?

Hvilke myndigheter har dere i forholdt til myndighetene i vedkommende land?

3. Sjømannskirken

Hvilken kjennskap har du til Sjømannskirken?

Har du kjennskap til hvordan Sjømannskirken arbeider opp mot beredskap? og hvilke arbeidsoppgaver har de i ulike operasjoner? Hva slags type beredskapssituasjoner er typiske for Sjømannskirken?

Hvilken kompetanse sitter Sjømannskirken på? ev. hvordan tilegner organisasjonen seg denne kompetansen?

Oppfyller Sjømannskirken de forventninger som stilles til organisasjonen med hensyn til beredskap?

Hvorfor samarbeider dere med Sjømannskirken? Er det andre som innehar samme funksjon?

4. Frivillighet og samvirke

Hva er viktig når en skal samvirke?

Hvem er deres nærmeste samarbeidspartnere?

Hvem har formelt ansvar for norske borgere i utlandet?

Hvilken rolle har Sjømannskirken med hensyn til ansvar for nordmenn i inn og utland?

5. Avslutning

Er det noe som kan eller bør gjøres for at Sjømannskirken kan utvikle sin beredskap ytterligere?

Vedlegg 4: Opphold i Dubai

Opphold i Dubai med Sjømannskirken – 20 til 24 mars 2022

Masteroppgaven er godt i gang. Jeg får stadig mer kjennskap og kunnskap til organisasjonen. Og jeg smiler godt hver gang (noe som er ofte) jeg lærer noe nytt. I Sjømannskirken finnes sammen med samarbeidspartnere holde et beredskapsseminar.

Turen startet søndag 20 mars, Sola – Oslo, og etter noen timer der; Oslo – Dubai. Total safety og Rayvn var to samarbeidspartnere som driver med beredskap og krisehåndtering. Altså midt i blinken for meg og mitt prosjekt.

Mandag 21.mars og tirsdag 22.mars skal gå med til forberedelser av beredskapsseminaret. Sjømannskirken arbeider jo opp mot flere målgrupper, men hovedgruppen til Sjømannskirken i Dubai er næringslivet. Noen nordmenn ferierer i Dubai, men flere arbeider her i store norske og internasjonale firma. Å være i et annet land innebærer flere positive og negative sider – alt etter hva og hvordan man ser på det. I Dubai er det andre problemstillingen enn hva har og må tenke på i Norge. Det første man må tenke på når man skal reise utføre den norske grenser, er forsikring og hvilke rettigheter man har og ikke har. Det andre er kulturen, lover og sedvaner i det landet du skal oppholde deg i. Det som kanskje er normalt og vanlig i Norge, trenger ikke være det samme i dette landet. I Dubai må man for eksempel benytte navnet «The Norwegian Seamen's Center» siden kristendoms begrepet ikke kan benytte.

Til slutt har vi sikkerhetsrisikoen som er knyttet til opphold i andre land. Det kan være alt fra terror, konflikter og naturkatastrofer. UD har for eksempel rundt 50 land og områder de har reiseråd for. Dubai er et land som fra medias side kan oppleve som strengt og «farlig», men min opplevelse og oppfattelse av landet er mer positivt enn negativt. Daglig leder i Dubai var utrolig til å fortelle og vise oss rundt - om Dubai's utvikling, utfordringer og positive sider med landet. En ting som kom frem var at de er veldig effektive, noe som passer min personlighet godt. Hadde vi klart å flytte arbeidsuka og alt annet som kommer med det på bare få uker? Dette ble gjort i Dubai i årsskiftet 2021/2022.

De forente arabiske emirater tar sikkerhetsspørsmålene svært alvorlig, noe som nordmenn som bor i Dubai også opplever. Tross dette finnes det også risikoer de lever med, som ikke er «hverdagsmat» for oss. Blant annet trusler og uroligheter i nabolanda. Droner og missilangrep.

Men over til målet og meningen med mitt korte studieopphold i Dubai. Hvordan arbeider og hva betyr sjømannskirken for nordmenn? De to forberedelsesdagene sammen med Sjømannskirka, Total Safety og Rayvn forberedte oss på ulike læringsmomenter. Læring om beredskap, men også hvordan og hva som er viktig for Sjømannskirken. Målet med beredskapsseminaret var å få frem viktigheten med beredskap, samholdet mellom de norske, men også hva kan Sjømannskirken bidra med i ulike situasjoner? Hva gjør konsulen, og ambassaden? Samhandling og kjennskap til hverandre er viktig før, i og etter en krise. Denne bevisstgjørelsen og påminnelsen er god i en ellers travel hverdag. De som ikke har dette som fagfelt, og jobber med sikkerhet har kanskje ikke beredskap like mye fremme i pannen som andre.

Onsdag 23. mars er dagen for beredskapsseminaret. Her kommer representanter for ulike firma i næringslivet som holder til i Dubai, representanter fra ambassaden i Abu Dhabi, konsulatet i Dubai, Total Safety, Rayvn og selvsagt arrangøren selv, Sjømannskirken. Noen kjenner hverandre fra tidligere møter, som ved blant annet hverdagsmiddagen som arrangeres hver tirsdag (Denne tirsdagen serverte Sjømannskirken fiskegrateng, der 10-15 personer var innom) ellers ved lønningspils som arrangeres en gang i måneden på en restaurant/bar i Dubai. Mens for andre er dette nytt og ukjent. I løpet av dagen snakkes det om proaktiv stabsmetodikk, Rayvn går gjennom viktigheten med godt krisekommunikasjonsverktøy, Sjømannskirken forteller hva de kan hjelpe med mens konsulatet/ambassaden forteller om seg. Vi har case, der vi grupperer deltakerne slik de kan gå gjennom hva og hvordan en går frem i ulike situasjoner. Til slutt har vi et rollespill som viser viktigheten med samhandling, kommunikasjonsverktøy og proaktivitet. Vafler, drøs, mat er også en sentral og viktig del av dagen. De store problemene løser vi best sammen, noe jeg tror alle var enige i. Onsdagen avsluttet vi med lønningspils med 30 andre nordmenn. God mat, drøs og samhold. Her fikk jeg virkelig oppleve at det er godt å være norske – sammen!

Lover, standarder og offisiell publikasjon:

Deloitte. (2021). Områdegjennomgang av utenrikstjenesten. Delleveranse 1: Kartlegging.

Innst. 12 S (2015-2016). (2015). Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdanning- og forskningskomiteen.

Innst. 14 S (2019-2020). (2019). Innstilling fra familie- og kulturkomiteen.

Justis- og politidepartementet NOU 2000:24. (2000). Et sårbart samfunn.

Lov om utenrikstjenesten. (2002). Lov om utenrikstjenesten §1:

Sjømannskirken:

Sjømannskirken. (2022b). Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. Tidslinje 2004

Sjømannskirken. (2022c). Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. Tidslinje 1989

Sjømannskirken. (2022d). Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. Familieveiviser.

Sjømannskirken. (2022e). Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet. Her er vi:

Skants, P. (2021) Sjømannskirkens beredskap. En kort innføring. Sjømannskirken.

Debattinnlegg:

Flaatten, C. (2018) "SSB: Nordmenn reiser mer og bruker mer penger på reise i inn- og utland"

Folkestad, D. (2013) "Arbeid i gråsonen"

Fonbæk, D., Ege, R. T., & Lauveng, K. (2010). "Norske turister er uhøflige og selvgode"

Fonbæk, D. (2011). "Norsk "vaffel-kirke" til Rio"

Fonbæk, D. (2013). "Sjømannskirken frykter kutt i tilbud"

Gjerstad, S. (2016) " Nordmenn på billigtur til Thailand ruser seg til problemer"

Hagenes, E., & Karlsen, T. C. (2022). "Samvirke og forberedelser sikrer god sivil beredskap"

Haugen, S. O. (2011). " Nordmenn på reise må ta mer ansvar"

Politihøgskolen. (2022). "Samarbeid i hverdag og kriser"

Redningsselskapet. (2021) "Enighet på Stortinget om satsing på den frivillige beredskapen"

Stephansen, E. (2020, januar 20). "Frp går ut av regjeringen. Da må vi andre holde hodet kaldt"

Teigen, E. (2019). «Bak fasaden i den stappfulle Sjømannskirken på Costa Blanca hviler mange triste skjebner»

Tidligere forskning:

Aasland, T., & Braut, G. S. (2020) "Lokale frivillige: mer nyttig enn sentrale profesjonelle?"

Leira, H. (2015) "Beskyttelse av nordmenn i utlandet"

Leira, H. (2017) "Beskyttelsesplikt over alle grenser?"

Annet:

Hammervoll, T. (2014) "Beredskapslogistikk"

Nyland, K. (2005) "Tolk og tjener: et bidrag til Sjømannskirkens selvforståelse og brukerforståelse"

Store norske leksikon. (2019) "Aktør"

Store norske leksikon. (2021) "Ansvar"

Wasberg, G. C. (1964) "Med Norsk sjømannsmisjon i hundre år: 1864-1964: Sjøfartskultur og misjonstanke»